БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

50 ЧЫЛГА ЧЕДИР 85 ХОНУК АРТКАН

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үнелеттинген

1967 ч. АВГУСТ 13 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 191 (6828).

Өртээ 2 көп.

26 миллион дөрбелчин метр

Москваның кол тудуг эргелел чери бодунуң догуннап келген 13 чылдарының дургузунда ажыглалга 26 миллион дөрбелчин метр чуртталга шолуг киирген. Москваның революция мурнунда чуртталга фондузундан ол шол ийи катап улуг.

Наймысылаалга ол үениң дургузунда 520 школаларны тутқан, ынчангаш хоорайның өренникчилериниң 80 хуу ажыг хирезин чаңгыс эдлеглиг кичээлдэриниче шилчиткен. Эмнелге черлериниң, поликлиникаларының, культура-амыдырал черлериниң, уруглар садтарының, яслилериниң хөй саныг бажыңнарын тутқан.

Совет наймысылаалдың төвүнде болгаш кыдыгларында 9, 12, 16 каът бедик бажыңнарны тудуп турар. Москвачылар шагжаң чок улуг панельдерлиг 25 каът бажыңнарны эң баштай-ла тудуп эгелээн.

Москваның кол тудуг эргелелиниң мурнакчы коллективтери бажыңнар тударын хуусаа бетинде доозуп Тудугжулар хүнүн уткуп турар. Олар Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюнга алдар кылдыр бедиткен чаа хүлээлгелерни алган.

СОВЕТ ТУДУГЖУ

Совет улус бөгүн бодунуң кайгамчыктыг байырлалдарының бирээзи — Тудугжу хүнүн демдеглеп турар. Бистиң ажылчын аңгывыстың хөй миллион кижилиг отряды—совет тудугжуларга алдар, оларның ажыл-ижип бүгү улустуң бедиг-биле үнелеп турарының демдээ кылдыр ол байырлалды бистиң чуртувуска чаңчылчыдын тургускан.

Бистиң ажылчын аңгывыс Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле өндүр улуг революсчу болгаш социал хемчеглерни боттандырган, Төрээн-чурттуң алдарын кайгамчыктыг бедиткен, ону бүгү улус-биле кады күчүлүг социалистиг күрүне болдурган. Чурттуң хөгжүлдезиниң бүгү үе-чадаларында ажылчын аңгының мурнуку одургларынга тудугжулар база туржуп келген. Совет эрге-чагырга чылдарының дургузунда оларның ажыл-ишчи холдары, тура-соруу муң-муң үлетпүр бүдүрүлгелерин, чүс-чүс чаа хоорайларны, делегейде эң улуг электростанцияларны тудуп тургускан, шаандакыда өрген-даа турбаан черлерге амыдыралдың одуп чайыннаалдыр кывыскан.

Тудугга хөреңги салыышкыннарының талазы-биле кайгамчык улуг өскерлиишкиннер бистиң республикавыска база болган. Чүгле эрткен чеди чылдың дургузунда безин хөреңги салыышкыннарының хемчээ 171,5 миллион рубль болган, оларның 39,5 миллионун чуртталга тудуунга чарыгдаан болгаш ажыглалга 262 муң дөрбелчин метр шолдуг чуртталга бажыңнарын хүлээдип берген. Республиканың чаа үлетпүр төвү—Ак-Довурак хоорай тургустунган. Чеди чыл дургузунда культураның 15 албан черлериниң бажыңнарын, 62 школаларны, 350 оруннуг эмнелге черлерин, ийи хлеб заводун, бир эзт комбинадын, ийи чаа электростанцияны тудуп тургускан. Тудугга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 47 хуу улгаткан.

Ам совет улус СЭКП-ниң XXIII съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырып турда, тудугжулар база мурнакчы ажылдап турар. Тудугжуларның тургузукчу ажыл-чорудулгазын кайгамчыктыг делгем чаагай болдурар аргаларны оларга чаа беш чыл планы ажыдып берген. Беш чыл дургузунда оларның кылыр ажылдары эрткен чеди чылдын, беш чылдарының дургузундаазындан бүдүн чартык катап хөй болур. Республикага эрткен беш чылдаазындан 45 хуу хөй, 380 муң дөрбелчин метр чуртталга шолүн ажыглалга киирери төлевилеттинген. Үлетпүр тудуунуң, коммунал ажыл-агыйның болгаш амыдырал хандырылгазының тудугларының талазы-биле боттандырар улуг хемчеглер база төлевилеттинип турар. Делгем совет черде бөгүн тудугжулар ажылдавайн турар чаңгыс-даа будуң чок.

Ол ажыл-иштиң чаагай түңнелдери — чаа бажыңнарның көвүдеп турары, хоорайларның каас-чарааш кылдыр сайзырап, культураның, материалдыг чаагай амыдыралдың байлактарының тургустунуп турары чоңга чер болганда-ла өөрүнүгүт.

Тудугжуларның ажыл-ишчи байырлалынга таварыштыр оларга байыр чедирбишаан, совет кижилер оларның эң эвилерин Төрээн чурттуң дээди шаңналдары — Совет Эвилелиниң орденнери-биле болгаш медальдары-биле шаңнаанынга чүректиң хаңызындан өөрүп турар. Ол шаңналдарны Тыва АССР-ниң 80 тудугжулары, тудуг материалдарының үлетпүрүнүң ажылдакчылары алган, оларның аразында «Кызыл тудуг» эргелелиниң дашчызы С. Б Сандан, 48 дугаар тудуг эргелелиниң участогунуң штукатуржу-малярлар бригадазының бригадири А. И. Ершова, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң бызаңчы-бетончулар бригадири Г. Ф. Мананков олар Ленин ордени-биле шаңнаткан, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу деп атты 18 кижи чедип алган, республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле 65 тудугжулар шаңнаткан. Дүүн Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Хүндүлел бижии-биле 8 тудугжуларны шаңнаан болгаш 3 кижиге Тыва АССР-ниң Алдарлыг тудугжузу деп хүндүлүг атты тывыскан.

Тудугжулар коллективтери боттарының байырлалынга алдар кылдыр ажылгалга чаа күүү-шыдалдарын, объектилерин, чуртталга бажыңнарын болгаш тудугларны хуусаа бетинде киирер социалистиг хүлээлгелерни алган. Олар ол хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүсеп турар.

«Сибирьниң техниктиг монтаж чери», «Сибирьниң электромонтаж тудуу» трестериң участоктары, орук-тудуг эргелелиниң, 62 дугаар көжер, механизастаттынган колоннаның, «Тыва суг тудуу» тудуг эргелелиниң коллективтери багай эвес ажылдаан, олар боттарының мурнунга салдынган сорулгаларны күүсеткен. А эки түңнелдерлиг ажылдаан дээш «Сибирьниң техниктиг монтаж чери» трестиң коллективинге СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Чаа чаагай үүле дүдүрүп, күш-ажыл, чогаадылга, культура фронтувунга чаа-чаа чедишкиннерлиг болганын айыткап, юбилейлерни болгаш байырлалдарны уткуурунче совет кижилерни Владимир Ильич Ленин кыйгырып чораан. Тудугжулар бистиң улуг баштыңчывыстың ол чагын өзугаар бөгүн боттарының байырлалын уткувушаан, оларның мурнунга күрүнепиң салган сорулгаларын тодаргай билген турар, боттарының ажыл-ижинин чедер-четпестерин шын түңнеп көөр, шиитпирлеттинмээн айтыгларже, тудуг бүдүрүлгезиниң курлавыр аргаларын илередиринче кичээнгей салыр ужуралуг.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак кол тудугже улуг кичээнгей салып, тудугжуларның дугайында, оларның ажылдаарынга болгаш амыдырал-чуртталгазынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп бээр дугайында сагыш салып турар. Партияның болгаш чазактың шиитпирлээнин өзугаар «Тыва даг-дүгү», «Тыва кобальт» комбинаттарның тудугжуларының база көдээ тудугжуларның ажыл төлевирин девискээр аайы-биле улгаттырганын мындаа көрген болгай бис. Республикага кол тудуг ажылын үндезини-биле экижиринче угланган хемчеглерни база ап турар. Ындыг болзажок ол талазы-биле хөй үүлдер тудугжуларның боттарындан, оларның организастыындан болгаш онаашкан ажылынга харыысалгалыг болурундан, тудугжуларның, бүдүрүлге черлериниң партия, профэвилел, өске-даа хөй-ниити организацияларының ажыл-чорудулгаындан хамааржыр. Тудуларга организакчы болгаш политиктиг бүгү ажыл кол тудуг ажылының чугула сорулгаларын шиитпирлээринге — хөреңги салыышкыннарын эң чогумчалыг ажыглаарынга, бүдүрүлгениң чаа күүү-шыдалдарын, чуртталга бажыңнарын болгаш өске-даа объектилерни ажыглалга кыска хуусаада кииреринге, тудуг ажылдарын эң эвээш чарыгдалдарлыг, бедик шынарлыг болдурарынга чагырткан турар ужурлуг.

Тудугжу деп ат бистиң Төрээн чуртувустуң, чаа амыдыралды, коммунистиг ниитилелди тудуп тургузуп турарларының ады болу берген. Совет тудугжулар боттарының уран-шевер ажылы-биле бистиң чуртувусту моон соңгаар-даа база улам каастаар, ооң күүү-шыдалын бедидер. Улус ажыл-агыйын улам ыңай көдүрер болгаш ажылчы чоннарның чаагай чоруун бедидер талазы-биле партияның улуг планнарын боттандырары тудугжулардан база хамааржыр деп үүвеши олар ыяк билир.

Бистиң ажылчын аңгывыстың кайгамчыктыг отряды—совет тудугжуларга алдар!

БАШТАЙГЫ ТАРАА КҮРҮНЕ ШЫГЖАМЫРЫНДА КИРГЕН

«Көк-Тей» совхозтуң шөлдериниде чаагай тараа үнген болгаш ону ажаап алырынга белеткел шагда доозулган турган. Дүжүттүң байдалын ап көөрге, ылаңгыя кызыл-тасты гектарга онааштыр 14—15 центнерни алыр хире болуп турар.

Совхозтуң механизаторлары дүүн кызыл-тасты ажаап алырынче кирипкен болгаш мурнакчы чолаачылар Е. Вьюн, В. Латанов, Г. Лыков олар күрүнеге дужаар баштайгы каш тонна кызыл-тасты үш автомашина-биле Кызылдың сайгарылга баазазынга аппарып дужааган.

Тарааны ажаап киреринге бир дугаар кирер эргени совхозтуң мурнакчы комбайнерлери П. Качков, М. Салчак, Э. Васильев, О. Шолбан, Н. Шикин оларга берген, ылаңгыя оларга бир дугаар кезип киреринiң хүндүлели кылдыр грамота-бижикти тывыскан.

Бо чылын совхоз 3200 гектар тарааны ажаар болгаш күрүнеге план ёзугаар 900 тонна тараа дужаар турган болза-даа, ону 1800 тонна кылдыр дужаарын совхозтуң ажыл-ишчилери шиитпирлээн. Кызыл-тас үүгле «Саратовская-29» сорттуң болуп турар.

Ажаап алыышкын үезинде социалистиг чарыштың негелделери ажылдап кылдынган, ону ёзугаар ажаап алыышкынга эң мурнакчы комбайнерлерге ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгезинге баарынын, найырал поездизинге чоруурунуң халас путёвкаларын бээр.

Материалдыг сонуургал талазы-биле хемчеглер база көрдүнген. Чижээлээрге, тарааны массалыы-биле ажаап ап кирипкенде, баштайгы 10 хонукта нормазын хөйү-биле ажыр күүсеткен комбайнерлериниң ажыл төлевирин 100 ажыр төлеп бээр, ынчаарга ооң дараазында 5 хонукта немей төлээри оларның ажыл төлевириниң 50 хуузу хемчээлдиг болур.

Тараа ажаап алыышкынын 16—20 ажыл хүнүнде доозары көрдүнген. Механизаторларның турар хову турлагларын эки белеткээн болгаш оларның аразынга масса-политиктиг ажылды чорудар талазы-биле совхозтуң парткому баш бурунгаар хемчеглерни алган, ол талазы-биле план ажылдап кылдынган.

«Механизаторлар — ажаап алыышкынга кол күш» деп лозун-биле бүгү ажылды анаа дүүштүр организастаар. Юбилейлиг чылдын чаагай дүжүдүн кыска хуусаада, эки шынарлыг кылдыр, чидириг чокка ажаап алыры — ам көк-тейжилерниң кол сорулгазы ол.

БИСТИҢ КОРР.

ТАРААА, СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ

«Сүт-Хөл» совхозтуң механизаторлары ажыл-агыйда бар 26 комбайнны ажаап алыышкынга белеткээн. 50 тракторуң үүгле 4-түн септеваан. Ында 75 механизатор доктаамал ажылдап турар. Олар боттарының мергежилин бедидип, 3 кижи бирги, 18 кижи ийиги класстың тракторизи квалификацияны чедип алган.

Совхозтуң Киров салбырында тараа арыглаар ОС-4,5 марканың 2, ОВП-20 деп марканың 1, Бора-Тайга салбырында ОС-4,5 марканың 3, ОВП-20 марканың 1 машиназын септеп дооскан.

* * *

«Шекпээр» совхозтуң партия комитеди ажыл-агыйның сиген шөлдериниде ажылдап турар бригадаларга, звеноларга политмассалыг ажыл чорудар кылдыр 24 агитаторну быжыглаан. Олар кезикчилер ортузунга солун номчулгазын организастап, янзы-бүрү темаларга лекция, беседаларны кылып турар.

БӨГҮН — ТУДУГЖУНУҢ ХҮНҮ

Шаңнал-биле, тудугжулар!

★ ★ ★

Республиканың мурнакчы тудугжуларынга Тыва АССР-ниң Алдарлыг тудугжузу деп хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Республиканың тудугжуларынга үре-түңнелдиг ажылдааны дээш Тудугжу хүнүн таварыштыр Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу деп Хүндүлүг атты тыпсыры болза:

Калдар-оол Хертекович **Дынзырык** — «Тыва тудуг» трестиң «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде бызаңчы-бетончулар бригадазының бригадири.

Владимир Дмитриевич **Нефёдов** — «Тыва көдээ тудуг» трестиң № 585 көжүп чоруур механизастаттынган колонназының бызаңчызы.

Сергей Савватеевич **Тульчеев** — «Тыва тудуг» трестиң үлетпүр бүдүрүлгелер комбинадының ажылчыны.

Дөмүр Көк-оолович **Хертек** — «Тыва тудуг» трестиң «Кызыл тудуг» эргелелиниң бызаңчызы.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары К. ДИИГА.

Кызыл хоорай,
1967 чылдың август 11.

Республиканың мурнакчы тудугжуларын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Тудуг организацияларынга хөй чылда үре-түңнелдиг ажылдап келгени дээш Тудугжу хүнүн таварыштыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Хүндүлел бижии-биле шаңнаары болза:

Антонина Ивановна **Инаева** — «Тыва тудуг» трестиң № 48 тудуг эргелелиниң шеверлекчизи.

Тангай Каратаргаевна **Калзан** — «Коммунтудугнуң» тудуг-септелге эргелелиниң шеверлекчизи.

Иннокентий Маркелович **Карпов** — «Тыва тудуг» трестиң «Тыва кобальт тудуг» эргелелиниң бызаңчы-бетончулар бригадазының бригадири.

Сонам **Кара-Монгуш** — «Тыва көдээ тудуг» трестиң № 463 көжүп чоруур механизастаттынган колонназының бызаңчызы.

Петр Ефимович **Кочура** — «Коммунтудуг» тудуг-септелге эргелелиниң слесарь-монтажниги.

Тихон Степанович **Красногор** — «Тыва көдээ тудуг» трестиң № 586 көжүп чоруур механизастаттынган колонназының бызаңчылар бригадазының бригадири.

Баян Бапылович **Күкүжек** — «Тыва тудуг» трестиң — «Кызыл тудуг» эргелелиниң бызаңчызы.

Даржат Оолович **Сарыглар** — «Тыва көдээ тудуг» трестиң № 62 көжүп чоруур колонназының дашчызы.

Самбык-оол Күжүгетович **Минчимаа** — «Тыва тудуг» трестиң «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң бызаңчылар бригадазының бригадири.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары К. ДИИГА.

Кызыл хоорай,
1967 чылдың август 11.

Тукту тывыскан

«Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелиниң партбюрозу Тудугжу хүнүнге уткуштур калбарган социалистиг чарыштың түңнелин үндүрген. Валентин Волочковуң удуртканы үлетпүр тудуунуң прораб участогу бүгү көргүзүүлер талазы-биле эки түңнелди чедип алгаш, социалистиг чарыштың бирги черин чаалап алган болгаш эргелелдиң, партбюронуң болгаш профкомнуң шилчип чоруур Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Бо участок арыглал дериг-херектелдериниң болгаш бешки насос станциязының эптелге ажылдарын кылып тургаш, июль айның планын 270 хуу күүсеткен.

Чарыштың ийиги черин В. Островскийниң удуртқан участогу эзлээн. Чурттала тудуунда ажылдап турар бо участок июль айның планын 113 хуу күүсеткен. Тудуг бригадаларының аразында чарышка бирги черни Р. Губайдуллиниң бригадазы чаалап алган. Ол бригада Тудугжу хүнүнге турасказаткан байырлалдыг хуралга күш-ажылчы алдарның тугун көдүрер.

—⊙—

Байырлалга белек

«Тыва тудуг» трестиң үлетпүр бүдүрүлгелер комбинады республика төвүнүң улуг тудугларын янзы-бүрү тудуг материалдары-биле хандырар кол будүрүлге.

Октябрь революциязының төөгүлүг байырлалынга алдар кылдыр алган хүлээлгелерин комбинаттың ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары эрестиг күүседип турар. Комбинат мооң мурнунда чылдарда хожудаңгай турган байдалындан үүгле уштунган эвес, планныг көргүзүүлерин ажыр күүседип эгелээн. Эрткен чартык чылдың бүдүрүлге планын коллектив ниити продукция талазы-биле 100,4 хуу, а бараанныг продукциянынын 107 хуу күүсеткен.

Демир-бетон кылыглары бүдүреринiң планы 127,7 хуу, дилиг материалдарының 125 хуу күүсеттингени хоорайның тудугжуларының бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургускан.

Ыяш дилдирер цехте эш Устюговка удуртқан бригада бирги одуругда чоруп турар.

256 өг-бүлеге

Боттарының байырлалын күш-ажылчы белектерлиг уткуур дээш Кызылдың тудугжулары чыл эгезинден бээр күжениишкинниг ажылдаанар. Ылаңгыя чурттала бажыңнарының удаа-дараа ажыглалга кирип турары юбилейлиг чылдың улуг өөрүшкүүү болур.

«Кызыл тудуг» эргелели (начальниги эш Остапец, партия организациязының секретары эш Сухочев, тудуг комитединиң даргазы эш Будрин) эрткен чеди айларда чурттала тудуунун планын ажыр күүсеткен. План ёзугаар 5339 дөрбелчин метр чурттала шолунун орнунга 5424 дөрбелчин метр чурттала шолун ажыглалга киирген.

Ниитизи-биле эрткен чартык чылда республика төвүнүң чуруттакчыларындан 256 өг-бүле чаагайжыды туттунган квартираларже көжүп кирген. Чаа квартиралар алган чурттакчылар хоорайның тудугжуларынга улуу-биле өөрүп четтиргенин илередипишаан, Тудугжу хүнүн таварыштыр оларга күш-ажылчы чаа-чаа чедишкиннерни күзеп турарлар.

Шалыпкын эгелээн

Улуг-Хем районунуң «Найырал» совхозунуң Булун-Терек салбырының ажылчыннары кышка уткуштур белеткелди чай дургузунда чорудуп келген. Чурттала бажыңнарының, мал кажаларының септелгезин, чаа тудугларны кылган.

Ажыл-агыйның ажылчыннары ам культура-амыдыралдың, уруглар, медицина албан черлериниң септелгезин чорудуп турарлар. Монгуш Калындыг баштаан септелге кылыр звено август бирден эгелеп Булун-Терек суурнуң клувунуң капитал септелгезин эгелээн. Клубтуң шалазын, фундаментизин солуур болгаш штукатуразын септеп селиир, одалга системазын хынап кылыр дээш ажыл-ла хөй. Мында он шилиндек бызаңчылар быжыглаттынган, ажылды шалыпкын эгелээн. Септелгени августа доозар хүлээлгени бызаңчылар алган ажылдап турарлар.

Клубтуң септелгези доостуру биле долгандыр херимин чаартып септээш, спорт шөлүн база херимнээри көрдүнген. Тудуг материалдары четчири-биле бар, септелгеге хереглээр материалдарны совхозтуң дирекциязы саадтпайн берип турар.

Ш. Дувендей.

Октябрьда доозар

Жданов аттыг колхозтуң Ийи-Тал бригадазының хоочун тудугжузу Ш. Шалганның удуртканы звено үш чурттала бажыңын дооскаш, Ийи-Тал школазының интернадының тудуун үргүлчүлеп турар. Интернаттың тудуунда аныяктар ажылдап, дуржулгалыг тудугжунуң арга-сүмезин ап, тудугга мергежип, кылган ажылының шынары бедик болуп турар. Интернаттың соңга, хаалгаларын болгаш өске-даа чазаныларга ажылдарын Шалган баштаан чазаныкчылар кылып турар.

Ук тудугну юбилейге белек кылдыр октябрьда доозуп ажыглалга киирер хүлээлгени звено алган.

А. Соскал.

КЫЗЫЛГА БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Август 11-де Кызылдың Культура болгаш дыштанылга парыгының ногаан театрынга Тудугжу хүнүнге турасказаткан байырлыг хурал болуп эрткен. Аңаа «Тудугжу хүнүнүң дугайында» илеткелди партия обкомунуң үлетпүр килдизиниң эргелекчизи эш Г. Н. Долгополов кылган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының алдарлыг 50 чылының байырлалынга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш Совет Тыванның тудугжулары улуг чедиишкиннерни чедип алганын, ылаңгыя чурттала тудуунун талазы-биле бо чылдың бирги чартымында хөй ажылдар кылдынганын илеткелчи демдеглээн. Мурнуку чылдарга бодаарга тудуг ажылдарының темпизи дүргедеп, шынары элээн экижип, тудугда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү дыка бедээн, ынчалзажок бистиң ажылывыста амдаа чедир кылдынмаан үүлдер болгаш четпестер хөй деп ол чугаалаан. Улуг байырлалга алдар кылдыр үшкү кварталдың тудуг планын хуусаа бетинде күүседиринче тудугжуларны эш Долгополов кыйгырган.

Республиканың тудуг организацияларынга хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылдап келген бөлүк тудугжуларга шаңналларны тывыскан.

Хурал соолунде улуг концерт болган.

Чоокку каш чылдарда тыптып келген аныяк хоорай Ак-Довурак чыл келген тудум-на өзүп, сайзырап орар. Ак-Довурак биле даг-дүгү болбаазырадыр комбинаттың аразында чаа суур тургустунган. Ону ам дээрезинде Постоянный деп адап турар.

Фотограф эш Сиротиннин тырттырган чуруунда чаа суурнуң ниити хевири.

Кожа салган туулбу санай коммунизм тудуу бедиир!

Күш-ажыл макталдыг

Бүгүн, август 13-те бистиң чуртувуста бүгү улустуң байырлалы — Совет тудугжунуң хүнү. Юбилейлиг чылда тудугжуларның байырлалы совет улустуң политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг кедүрлүүшкүнүнүң байдалында эртип турар.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак совет тудугжуларның күш-ажылын бедик үнелеп, оларны эртем, техниканың сөөлгү чедиишкиннери-биле чепсеглээр болгаш кадрлар белеткээр дээди, ортумак өөредилге черлериниң четкизин калбартыр талазы-биле канчаар-даа аажок улут хемчеглерни ап келген. Оон түүнелинде бистиң чуртувуста күчүлүг тудуг индустрия тургустунган. Амгы үеде ССРЭ хоорай тудуушкунунуң хемчээлиниң талазы-биле делегейде бирги черни ээлеп турар. Сөөлгү дөртен чылдарның дургузунда бистиң Төрээн чуртувустуң чуруунда 844 чаа хоорайлар тыптып келген. Совет Эвилелинде чуртталга бажыңнарының тудуу сөөлгү он чылдың иштинде, оон мурнунда бүгү дөртен чылдар дургузунда түүтүнганындан барык бүдүн чартык катап хөй болуп турар. Чаа беш чылда чурттуң хоорайларынга, суурларынга 480 миллион дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын тудары көрүнген. Ол болза революция мурнундагы Россияның бүгү хоорайларының чуртталга фондузундан ийи катап хөй боолу турар. Оон-биле чергелештир үлетпүр, бүдүрүлгениң, школа, өмнелгениң болгаш культура-амыдыралдың тудуглары чыл келген тудум-на чуртта улам калбарып турар. Бо чижектер болза совет тудуг индустриязы 50 чылдың иштинде кайы хире калбак хемчээлге болгаш бедик темпиге хөгжүп келгенин көргүзүп турар-дыр.

Совет тудугжунуң ажылы эң-не чугула болгаш үнелиг. Улус ажыл-агыйының каңдыг-даа адырларын хөгжүдүрүнге тудугжунуң күш-ажылы, оон улуг хуузу кириишпейн баар адыр чок. Ынчангаш Совет эрге-чагырганың 50 чылдарының иштинде Төрээн чуртта чедип алдынган кайгамчык хөгжүдүге боттарының үлүг хуузун киргенинге совет тудугжулар чоргаарланыр.

Совет эрге-чагырганың чылдарында бистиң республиканың девискээринде өрген чок турган черлерге чаа үлетпүр, бүдүрүлгелериң төптери, колхоз, совхозтарның суурлары кайгамчык дүрген темпи-биле тургустунган. Бо улуг тургузукчу ажыл-херектиң чорудулгазында Тывага тудугнуң янзы-бүрү организациялары күрүвениң болгаш колхоз, совхозтарның шугуму-биле тургустунган. Оларның иштинде эң улуг тудуг организациязы болза «Тыва тудуг» трези.

«Тыва тудуг» трези республиканың кол-кол индустриалдыг тудугларын: Ак-Довуракта «Тыва даг-дүгү» комбинаттың комплекциялыг тудугларын, Хову-Аксында «Тыва кобальт» комбинаттың тудуун болгаш Кызыл хоорайда үлетпүр, бүдүрүлге база чуртталга бажыңнарының тудугларын кылып турар. Үбилейлиг чылда совет тудугжуларның хүнүнге «Тыва тудуг» трезинің тудугжулары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары элээн түүнелдиг ажыл-херек-биле ужуражып турар. Чижээ, республиканың найысылалы Кызыл хоорайда чуртталга бажыңнарының тудуу эрткен чылга бодаарга бо чылын шалыпкын чоруп турар. Чыл эгезинден бээр мында бирээзинге-ле 32 аал ишти чурттаар үш бажың, бирээзинге 80 аал ишти чурттаар ийи бажың ажыглалда кирген. Ниитизи-биле кызылчылар юбилейлиг чылдың баштайгы белээ кылдыр амгы үениң чаагайжыды түүтүнган 256 өг-бүленің бажыңнарын тудугжулардан алганнар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнуң байырлалынга чедир Кызылдың тудугжулары 108 аал ишти чурттаар ийи бажыңны болгаш 140 уруг турар бир уруглар садын ажыглалга киирер. Оон-биле чергелештир юбилейлиг чылда Кызылда сүт заводунуң тудуун доозар, тудуг баазазының, өмнелге комплексизиниң, тудуг техникумунуң, чырыдыышкын бажыңының болгаш өске-даа улуг-улуг объектилериниң тудугларының темпизин дүргедедир соруулга Кызылдың тудугларының мурнунда салдынган.

Тудугжунуң хүнүнге алдар болдурган социалистиг чарышка «Кызыл тудуг» эргелелинден эштер Галетаның, Шиповаленконуң, Чайдыптың болгаш Черговтуң бригадалары тиилекчилер болуп, боттарының планныг онзалгаларын 110—120 хуу чедир күүсеткеннер. Бажыңнарның иштики шеверлээшкинин кылыр № 48 тудуг эргелелинден М. Сафронованың, А. Ельшованың болгаш Е. Военкованың бригадирлээни шеверлекчилер бригадалары база Н. Бедняков бригадирлээн бызаңчылар бригадазы чарышка шылгарап үнгеннер. Ол бригадаларга социалистиг чарыштың бирги чери дээш шилчип чоруур Кызыл вымпелдерни тывыскан.

Моон мурнунда чылдарда хожудангай турган үлетпүр бүдүрүлгелер комбинадынын (директору эш Емельянцев) юбилейлиг чылда эки ажылдап турарын демдеглээр херек. Комбинат чартык чылда ниити продукция бүдүрениң планын 100,4 хуу, а бараанныг продукциянын 107 хуу күүсеткен. Демир-бетон кылыгларын болгаш дилиг материалдарын комбинаттын ажылчыннары кажангызындан-даа хөйну бүдүргени өөрүнүүг.

«Тыва тудуг» трезинің шугумунда тудуг эргелелдериниде мурнакчыларның хүрээлеги өзүп, тудуг ажылынга оларның мергежили бедип турар. Комсомолдуң путёвказы-биле Ак-Довурактың, Хову-Аксының тудуунга ажылдаары-биле келген аныяктарның иштинден онзаланып шылгараан мурнакчы тудугжулар Монгуш Алдын-оол биле Рауль Губайдулин олар бо хүннерде Москвада ВЛКСМ Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң тудуг министерствозунуң организаттаны, чурттуң онза чугула тудугларын комсомолдуң шефке алганындан бээр он чыл оюн демдеглээн байырлыг хүлээн алышкында киржип турарлар.

Үбилейлиг чылда Тудугжунуң хүнүн холбаштыр бистиң мурнакчы хоочун тудугжуларывыстың чазагай үлегерлиг ажыл хөрээн база сагынмас арга чок. Оларның бирээзи «Кызыл тудуг» эргелелинин хоочун ажылчыны Оюн Калзан Лагбаевич. Ол өг үжен чыгыы чыл иштинде тудугга ажылдап турар кижи. Бо үениң иштинде 50 ажыг аныяк тудугжуларны өөреткен болгаш ам-даа бодунуң дуржулгазын аныяктарга дамчыдып турар. Оон бригадазының тудугжулары Калзанның фамилиязын бедин адавас, «башкы» деп адаары таварылга эвес. Хоочун тудугжу коммунист эш О. Калзанның күш-ажылын партия болгаш чазак бедин-биле үнелээн. Ону Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле шаннавышаан, «Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу» деп хүндүлүг атты тывыскан.

Кызылдың тудугларында он ажыг чылдарның иштинде коммунист Семен Сандан мурнакчы тудугжу болуп ажылдап турар. Ол баштай бызаңчылап, оон сөөлүнде дашчылап ажылдааш, чыл келген тудум-на бодунуң мергежилин улам бедидип келген, ам эң мурнакчы дуржулгалыг тудугжуларның бирээзи апарган. Семен Баянович Сандан бодунуң үлегери-биле аныяктарны өөреттиишаан, оларның-биле кады бодунуң ийи оолларын база чайгы дыштанылга үеазинде тудугга ажылдадып, ортумак школаны доозарга, тудуг институттарынче чоруударына белеткеп турар. Мурнакчы тудугжу коммунист эш Сандан чүгле бодунуң ажылынга шылгарангай эвес, харын хөй-ниитинин ажылынга база улуг киржилгелиг. Ол партия организациязының бюро кежигүнү, болдунуңдаа, өске-даа тудуг эргелелериниң аныяк тудугжуларының мурнунга бо-ла лекция, беседаны кылган турар. Эш Сандаанны онзагай мурнакчы күш-ажылы дээш 1966 чылда Ленин ордени-биле шаннаан. Ам Семен Баянович Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады.

Тудуг ажылынга үр чылдарның иштинде шылгарангай мурнакчы ажылын көргүскен дээш эштер А. Ельшовага, С. Долгихке, П. Коневке, А. Анисимовага, Е. Военковага, В. Суякинге болгаш өске-даа хөй-хөй тудугжуларга чазактың дээди шанналдарын тывыскан. Ол болза совет тудугжуларның күш-ажылын партия болгаш чазактың кайгамчык үнелеп турарының хереченгидир.

Совет тудугжунуң хүнүн демдеглеп тура, «Тыва тудуг» трезинің тудугжулары юбилейге чедиишкиннинг ужуражыр дээш ажылда бар турар бүгү четпестерни узуткаар болгаш планныг даалгаларны күүседир талазы-биле шыңгыы хүлээлгени боттарынга алыр ужурлуг.

М. МАШПААДАЙ,
«Тыва тудуг» трезинің эргелекчизининг оралакчызы.

Беш чылдың тудуу «Тыва кобальт» комбинадынга күш-ажылчы хүн бүрүзү-ле бригада, звено санай тудугжуларның чаа сорулгаларын дугуржуп чугаалажыры-биле эгелээр. Оон соонда ажыл изиг түлүк-ле чоруптар.

— Хуна-оол Туматович, силер дуунгу ажылынарны черле тывынгыр кылган-дыр силер — деп, № 1 участоктуң прорабы Эдуард Бржезинский өөрүшкүлүг чугаалады. — Ам бүгүн кол корпустуң иштики үүрмек ажылын кылып көрүңер, кастак, шаланың манзыларын-даа кылып болур.

ЧУРУКТА: оң талазында прораб Бржезинский биле бригадир Хуна-оол Натпит-оолдуң бригада кежигүннеринге ажыл хуваалдазын кылып турары.

Х. ОЙДАН-ООЛДУҢ сезү болгаш фотозу.

АНЫЯКТАРНЫҢ УЛУУ УЛУГ

Бистиң чуртувустуң бүгү чоны кижи төрелгетеннің амыдыралында төөгүлүг болуушкун — Совет эргечагырганың бежен чылынга төлептиг ужуражыр дээш хайныышкынныг белеткенин турар. Республиканың аныяк хоорайы Ак-Довурактың комсомолчулары болгаш аныяктары ол байырлалга база-ла эки белеткеним, юбилейге холбаштыр алган хүлээлгелерин эрестиг күүседип турарлар.

Октябрь байырлалын таварыштыр чыл планын хуусаа бетинде күүседир деп патриоттуг эгелээшкинни комсомолчу-аныяктарның коллективтери үндүргеннер. Фабрикада эштер Шагдырның, Федоровтуң ээлчеглери, тудуг эргелелинде эш Губайдуллинниң бригадазы чыл планын 110 хуу күүседирин хүлээнгеннер. Оларның эгелекчи саналын комбинаттың, тудугнуң, транспорттуң болгаш өске адырларның аныяктары изин-биле деткээннер. Алдынган хүлээлгелерниң эки күүсеттинип турарын демдеглээр херек. Оон тодаргай чижээнге «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективин көргүзүп болур. Эрткен чартык чылда Тываның бо аныяк бүдүрүлгезинің ажылчыннары тудуг материалдарының бүдүрүлгелериниң аразында Бүгү-эвилелдің социалистиг чарыжынга бирги черни алган.

Комбинаттың ийиги ээлчээн тудуп турар тудуг бригадаларының аразында үбилей мурнунда социалистиг чарыжы улам калбарган. Тудуг эргелелинде ажылдап турар аныяктар тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин чиигедип, оон шынарын экижидер болгаш планда көрдүнген объектилерни чогуур хуусаазында ажыглалга киирер дээш демисежип турарлар. Экономика талазы-биле эки көргүзүглерни чедип алырда практиктиг дуржулга болгаш теоретиктиг өөредилге кол рольду ойнаар дээрзин аныяктар эки билирлер. Ак-Довурактың комсомол комитеди аныяк ажылчынның өөредилгезинче кол кичээнгейни салып турар. Тудугга келген аныяктарның хөй кезии, харын-даа барык шуптузу чаа школа доосхан, каңдыгдаа мергежил чок кижилер болур. Оларны дуржулгалыг эштерге быжыглап, каңдыг-бир тускай мергежилге өөредир дээш комсомол комитединиң бүдүрүлге сектору чамдык хемчеглерни ап чорудуп турар. Аныяктарның өөредилгезин тудуг бригадаларында болгаш цехтерде организастаан.

Чүгле эрткен чартык чылда безин 300 ажыг аныяк ажылчын кылып турган ажылының аайы-биле техниктиг тускай мергежилди чедип алган. Оон аңгыда 300 хире аныяктар кежээки техникумда, 200 ажыг кижи ажылчын аныяктарның школа чыда өөренип турар. Бо бүгү Тываның сайзырап орар ажылчын аңгызының төлептиг салгакчыларының билиг дээш чүткүлүн тодаргай херечилеп турар. Аныяктарның өөредилгези, культурлуг дыштанылгазы, амыдырал-чурталгазы дээш оон-даа өске айтырыгларның талазы-биле чамдык ажылдар чоруттунуп турар-даа болза, бүдүрүлге талазы-биле улуг четпестерниң барын демдеглээр херек. Ылаңгыя эрткен чартык чылда Ак-Довурактың ийиги ээлчээнин тудугжулары тудугмонтаж ажылдарының планын ыракта чедир күүсетпээннер. Оон кол чылдагааны цемент, туйбу, арматура кылыглары дээн ышкаш кол тудуг материалдарының чедишпейн, үргүлчү үзүктелип турганында болур. Ынчалзажок тудугжуларның күш-ажылынын организастаашкынында амдаа узуткаттынмаан четпестер бар. Тудуг материалдарын кайы хамаан чок чарыдаар, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, харын-даа арагалаашкынче хандыкшыыр чорук аныяктар ортузунда кижизидилге ажылының ам-даа сулазын херечилеп турар.

Ак-Довурактың тудугжулары боттарының байырлалын демдеглевишаан, эрткен чартык чылда болган хожудаашкынны узуткап, юбилейге холбаштыр алган хүлээлгелерин күүседир дээш чамдык хемчеглерни ап турарлар. Бо хүннерде түс-түс бригадалар, участоктар эрткен айларның түүнелдерин чугаалажып, кол күштү кайнаар мобилизастаар дээрзин дугуржуп алган. Хожудап турар участоктарга шеф ажылын организастаары база көрдүнген. Бо чугула ажылга Ак-Довурактың аныяктары кол рольду ойнаар ужурлуглар.

Чоокта чаа август 3-те эш Рауль Губайдуллинге удурткан комсомолчулар бригадазының ажылдап турар тудуунга хөй кижи киржикчилиг митинг болган. Аңаа Красноярскиде целлюлозо-саазын комбинадының тудугжуларының мурнундан келген аалчылар бистиң тудугжуларывыска Бүгү-эвилелдің комсомолчу тудугларының аразында дамчып чоруур күш-ажылчы херектиң факелин дамчыдып тудусканнар. Аңаа санал берген эштер, аалчылар-даа, бистиңдаа тудугжуларывыс Төрээн чуртунуң экономиказын быжыглаар, Совет эрге-чагырганың 50 чылын төлептиг уткуур дээш улам күжениишкинниг ажылдаарын хүлээнгеннер. Красноярскиден келген эстафетаны бистиң төлээлеривис бо айның 20-де Соликамскының комсомолчуларынга чедирер ужурлуглар.

Совет Эвилелиниң комсомолчу тудугларының аразында эстафета дээрге. Бүгү-эвилелдің комсомолчуларының болгаш аныяктарының чарыжы болгай. Оон түүнелин октябрь байырлалын таварыштыр үндүрер. Бо чарышка эки түүнелдерни чедип ап, үбилейге алдар кылдыр алган социалистиг хүлээлгелерин күүседири — Ак-Довурактың комсомолчу аныяктарының ыдыктыг хүлээлгези болур.

В. СЕМЕНОВ,
ВЛКСМ комитединиң секретары.

Күштү чөп ажыглаар

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады эш Сендажыга удурткан комплексилиг бригадада ажылдап турар мен. Бо бригада «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бирги ээлчээнин тудуг фундаментизин салырындан эгелээш, тудуг бригадаларының база бир мурнакчызынга санадып келген.

Бистиң бригадавыс юбилейлиг чылдың бирги чартыында бүдүрүлге планын 105 хуу күүсеткен. Ынчалзадаа тудугжуларың байырлалынга уткуштур алган бедиткен хүлээлгевис күүсеттинмээн. Чылдагааны чүл? Бригадавысты бүдүн чартык айның иштинде бетон-биле хандырбайн турганында болур.

Бистиң бригадавыста 18 кижи ажылдап турар. Олар шуптузу бызаңчы, дашчы, бетонщик, арматурщик, штукатурщик болгаш электросварщик мергежилдерни эки шиңгээдип алган, тудуг эргелелиниң мергежээн ажылчыннарынга санадып турарлар.

Ыңдыг турбуже бо хоочун болгаш мергежилдиг бригаданың күжүн шын эвес ажыглап турары хараадаңчыг. Бистерни аап-саап ажылдарга ажыглаар чорукту сокаткаш, комбинат тудуунуң ийиги ээлчээнин кайы бир участогунга доктаамал ажылдадып, тудуг материалдары-биле үүктелиишкин чокка хандырар болза хөй чүүлдерни кылын болгурунуң аргазы бисте бар.

Тудугжу хүнүн демдеглевишаан, юбилейге холбаштыр алган хүлээлгевисти ыяавыла күүседир дээн сезүвүсү база катап бадыткан турар бис.

С. ЧИМИТ-ДОРЖУ,
«Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелиниң ажылчыны.

Хуусаазы—ноябрь 7

Республиканың тудуг организациялларының аразында калбарган социалистиг чарышка бистиң кожуп чоруур № 62 колоннавыстың ийиги квартада бирги черни ап, шилчиир Кызыл тукту алганы коллективиниң кежигүннерин улам сорук киргеи. Колоннаның Туранда участогу 12 садыгжы ажылдаар улуг магазинни тудуп турар.

Бо хүннерде ол тудугнуң иштики, даштыкы шеверлээшкини түлүк чоруп турар. Шеверлекчилер М. Иусова, А. Лукина, А. Ширяева, Т. Хасанович болгаш оон-даа өскелер хүннүң нормазын 120—130 хуу чедирип турарлар.

Магазинни октябрь байырлалын таварыштыр ажыглалга киирериг тудугжулар хүлээнген.

А. БАРКОВ,
участоктуң мастери.

Аскым-кежии

Кара-Хаяның эртинезин кобальдының тывылганындан төрээн Тываныста база бир улуг үлетпүр тургустунун келген. Коммунистиг партияның болгаш совет чазактың ада сагыш салыышкынының ачызында бистиң республикавыстың шапкын хөгжүп орарынга өөрүп магадаар мен.

Хову-Аксынга 16 чыл дургузунда чурттап, ажылдап келген болгаш бо улуг тудугнуң тургустунун келгенин төөгүп болур мен, чүл дээрге көшкүн араттың оглу мээң амыдыралым оон-биле сырый харылзаалыг, совет тудугжу деп хүндүлүг атты чедип алган черим-даа бо. Тывада өзүп орар ажылчын аңгының хүрээлеңинде туржып, улуг үүлени бүдүржүп чоруурумга чоргаарланыр болгаш ол дээрге мээң магалыг аас-кежиим дээрзин бодап чоруур мен.

Хову-Аксының кобальдызын шинчилеп турган экспедицияга ажылдап эгелээш бо хүннерге чедир тудугда ажылдап турар мен. Бо үениң дургузунда элээн хөй мергежилдерни чедип алдым. Ол база-ла мээң аас-кежиим.

Бо хүннерде бистиң бригадавыс Хову-Аксының электри станциязының чаа корпузун тудуп турар. Июль айның бүдүрүлге планын 134 хуу күүсеттивис. Тудугжулар хүнүнге чедир машина залын доозар дээн хүлээлгевисти база-ла күүсеткен бис. Ол болза Октябрь байырлалынга бистиң төлептиг белээвис болур.

Комбинаттар тудуу доостурга оон ажылчыны болуп артар мен. Экспедицияга ажылдап турган чедип алган дагжы деп мергежилим ынчан хереглеттинге бээр. Тудугжуларның байырлалын таварыштыр бүгү эшооруме изиг байырны тудуп, үбилейге эң эки белектерлиг ужуражырын күүседим.

Д. ЧАМДАЛ,
тудугжу.

Ажылды кошкатпас бис

Тудугжу кижи малчын-биле дөмей харыысалгалыг. Чүге дизе, оон тутган бажын-балгады, мал кажаалары болгаш өске-даа тудуглары каңдыгыл, кижилериң амыдырал байдалының деңнели, малдың ажаалгазы оон улуг хамаарылгалыг. Мону барымдаалааш, Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң тудугжулары бүгү тудуг ажылдарын шалыпкын болгаш эки шынарлыг кылыр дээш улуг күштү үндүрүп келген.

Чылдың бирги чартыында база бедик кедүрлүүшкүннүг ажылдадывыс. Баштай колхозтуң Эйлиг-Хем салбырының малчыннарынга бирээзинге-ле алды чүе баш кирер ийи улуг кажааны төлевилел өзугаар кылып бердивис. Колхозтуң малының бажы чылдан чылче улам өзүп турар болганда чаа кажаалардан аңгыда малчыннарга чурттала бажыңнарын немей кылыр апаар боор-дур. Ынчангаш бир-бир аал ишти чурттаар үш бажыңны кышталарда туттувус.

Оон-биле кады мал ажылында ажылдап турарларның аъш-чемин экижидер херекке тудугжуларның үлүг база киржи бээр. Чижээ, оларны белен далган-биле хандырар дээш хонукта беш тонна тарааны тырттырар чаа дээрбени чоокку үеде ажыглаалга киирер дээш ораладжып турар бис.

Тарылгага хереглээр чепеек-хереселди өй-шаанда белеткээринге базала салыышкынывысты киириштирип, техника септээр механика мастерскаязын кылып турар бис. Ол мастерская бүрүн комплексилиг болур. Дарганнаар чер, электри күжүбиле каңнаар аппарат, токарь болган өске-даа станоктар аңаа тургустунар. Ынчангаш колхоз хары угда сес тракторну септээр аргалыг апаар.

Бо үстүнде кылдынган чүүлдер бирги чартык чылда бистиң кылган ажылдарывыстың чүгле чамдыызыдыр. Ам сөөлгү хүннерде мал ажылында ажылдап турарларның 14 бажыңнарын бүрүн септедивис.

Кылыр ажыл ам-даа хөй, бистиң тудугжулар ону күүседип шыдаар.

И. ЧЫМБА,
хоочун тудугжу.

КӨДЭЭ ТУДУГНУҢ ПЕРСПЕКТИВАЗЫ

Бистиң республикавыстың көдээ суурларында бүдүрүлге, чурттала болгаш культура-амыдыралдың тудугларын тускайлап тургускан организация—«Көдээ тудуг» трест чорудуп турар. Тургустунга-ла чыл четтээн бо аныяк организацияның тудугжуларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының үбилейлиг чылда канчаар ажылдап турарын, көдээ тудугжуларның мурнунда каңдыг сорулгаларның турун турарын «Шынның» номчукчуларынга чугаалап бээрин бистиң корреспондентивис ук трестың эргелекчизинин оралакчызы Монгуш Баяноолович Артастан дилээн.

Оон биске дыңнатканы болза:

«Көдээ тудуг» трест моон мурнунда турган №№ 62 болгаш 463 (Кызылга болгаш Чадаанага турган) көжүп чоруур механизастаттынган колонналарның үндезининге тургустунган. Оон дараазында Шагаан-Арыгга № 586, Бай-Хаакка № 585 колонналарны тургускан. Ынчангаш амгы үеде трест көжүп чоруур механизастаттынган дөрт колонналарның баазазынга даянып турар. Көдээ черлерге тудуг ажылдарының моон соңгаарны хөгжүлдезин барымдаалап көргеш, ыңдыг колонналарны немей түрүзар чадавас, бо дээрге перспективтиг айтырыг-дыр.

Механизастаттынган колонналар республиканың көдээ суурларында биче эвес ажылды чорудуп келген. Чылдың-на 3,5 млн., рубль көдээ тудугга чарыгдаттынып турар. Эрткен чылын база-ла ол хире хемчээлдиг хөренги шиңгээдип алдынган болгаш 14,3 муң дөрбелчин метр чурттала шелүг ажыглалда кирген.

Үбилейлиг чылда көдээ тудугжуларның мурнунда улуг сорулгалар туруп турар. Эрткен чылдарда күүсеттинмээн ажылдардан аңгыда 5,5 млн. рубльдин тудуг ажылдарын чорудары планнаттынган, 17,3 муң дөрбелчин метр чурттала шелүг ажыглалга киирер. Чамдык тудугларны тодаргайлаарга мындыг: «Өөк» совхозка 320 өөреникчиге чаа школаны, нефтебазаны, Тоора-Хемде чунар бажыңды, «Көк-Тей» совхозка күш кажаазын, «Сукпакка» хаваи семиртип азырээр комплексини, Эрзинге сейсмология станциязын, Туранга 12 садыгжы ажылдаар магазинни, «Шекпээрге» 160 уругларның школазын, Чадаанага 90 уругларның, Хандагайтыга, «Улуг-Хая» совхозка 50-50 уругларга уруглар садтарын дээш оон-даа өске тудугларны кылыр ужурлуг бис.

Октябрь байырлалынга холбаштыр алган хүлээлгелерин күүседир дээш трестиң тудугжулары күжениишкиннинг ажылдап турарлар. № 62 көжүп чоруур механизастаттынган колонна эрткен чартык чылда республиканың бүгү тудуг организацияларының бирги черинге үнгеш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Областың профсовиледдер чөвүлелиниң тудуглар аразынга шилчиир Кызыл тугун алган болгай. Оон аңгыда Шагаан-Арыгда № 586 көжүп чоруур механизастаттынган колоннаның (начальниги эш Малышев) эки ажылдап турарын айтыр херек. Коллектив июль айның бүдүрүлге планын ажыр күүсеткен болгаш чыл эгезинден бээр 463 дөрбелчин метр, чурттала шелүг ажыглалга киирген.

Тудугжу хүнүн таварыштыр көдээ тудугнуң бүгү ажылдакчыларынга байыр чедирбишаан, боттарының ажылынга мергежээн, алган хүлээлгелерин үргүлчү ажыр күүседип турар мурнакчыларны демдеглээр херек. Оларга бистиң мурнакчы бригадаларывыстың бригадирлери эштер Н. Орлов, Х. Чанчин, О. Кызыл-оол, чазаныкчылар эштер К. Чанзан, А. Чанчин, бызаңчылар В. Черных, М Доспан-оол, шеверлекчилер эштер Ф. Булахова, Т. Соколова болгаш оон-даа өскелерни адап болур. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бурунгу хүн үнген чарлыын өзугаар көдээ тудугнуң элээн хөй ажылдакчылары шаннаткан. Ол дээрге бөдүүн совет кижинин күш-ажылын Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың бедин-биле үнелеп турарының тодаргай херечизи-дир. Аңаа харыы кылдыр кижи бүрүзү улам күжениишкиннинг ажылдаар ужурлуг.

Чоокта чаа биске Красноярскиден элээн хөй харыысалгалыг ажылдакчылар келгеш, бистиң амгы байдалывысты танывыш көрүп, чүү кылза чогуурул дээр дугайында үнелиг саналдарын берген. Бистиң трестиң хамааржып турары «Сибирьниң Төп көдээ тудуг» черинің начальниги эш Перминов Тывага көдээ тудугнуң бүдүрүлге баазазын турузарын бирги чергенин айтырыы деп санаан. Ол шын. Тудуг базазының чогундан көдээ тудугга көрдүнген хөренги долу ажыглаттынмайн турар болгай.

Тудугнуң индустриалдыг баазазын чаа чылдан эгелеп тургузары көрдүнген. Кызылга демир-бетон полигонунуң, ыяш заводун, керамзит кылыглар бүдүрүлгезин тургузарын төп черден келген эштер сүмелээн.

Тываның көдээ тудугжулары Үбилейлиг чылдың планын бүрүн күүседиринге долу бүзүрелдиглер.

Бистиң тос кижи составтыг тудугжу бригадавыс бирги чартык чылда «Улуг-Хая» совхозтуң төвү Көк-Чыраа суурга дөрт аал ишти чурттаар ийи бажыңны ажыглалга киирдивис. Оон соонда ол-ла суурга төлевилел өзугаар иштинде буфеттиг, кассалыг, хеп уштур черлиг чедип өрөэл чунар бажыңы тударын биске дааскан. Ону планда доктаатканы-биле августуң бирээде доозар турган, хуусаа бетинде, эрткен айның 25-те бүрүн күүсеттивис.

Көжүп чоруур механизастаттынган колонна болганывыста ажылагыйларның кайызынга-даа барын ажылдаар бис. Ам «УТКА 25 чылы» совхозтуң төп хаван фермазының ажылчыннары чурттаар үш өрөэл бир бажыңны база колдуунда тудуп дооскан бис. План өзугаар ону бо айның 20-де ажыглалга киирзин дээн болза, а бис ону барык-ла он хонук бурунгаар бүдүрдүвүс.

К. ДАМДЫН-ООЛ.
бригадир.

ЧУРУКТА: бригаданың тудугжулары ажыл үеазинде.

1967 ч. Август 13.

ШЫН
2-ГИ АРЫН

ШКОЛА БЕЛЕН

Өредилге чылынга уткуштур

Школага кирип кәәрге кижиниң сагыжы чайгаар-ла чырый бәәр. Коридорнуң ханаларын, дәәвирин ак чайт кылдыр чугайлап каан. Шалазын ак-сарыг будук-биле кылаңайнып чыдар кылдыр дозулаан. Шуутла көрүнчүктелип турар. Мында каракка әскеринчиг чүве болза, коридорнуң ханазының адакы кезээн шуугай-биле шаккаш, шуугайны өңгүр ак-ногаан будук-биле будааны, шуугайның үстүү эриин шевергин кылдыр ыяш-биле хаажылааш, кызыл будук-биле будааны.

— Бо бажыңга кандыг септелге чоруткан силер, Маннай-оол Чульдумович?—деп директордан айтырдывыс.

— Коридорда чүүү кылганывысты бодуңар көрүп тур силер,—дәәш, директор тайылбырлады — 15 печканың ыжын аштап септедивис, 2 печканы чаартывыс. Школаның бүгү-ле өрәәлдерин чугайлааш, дозулаан. Соңгалар, хаалгалар, эрги столдар, парталар база будуттунган. Электри удазының эткен. Ам тус-тус класс удуртукчулары класстарны каастап кирер деп турар.

Интернат база эки септеттинген болду. 6 чаа печка кылган, чедини септәән. Коридорун база школаныы дег шуугай-биле шаккан. Бүгү 13 өрәәлдерни чугайлап дозулаан. 4 өрәәлдиң шупту 96 дөрбелчин метр шалазын тыраан. Интернаттың фундаментизин бүрүүг-биле цементиләән. Бо чылын кордунген акша-биле хеп аймаан садып четчеләән.

— Септелгеге эки киришкен кижилерни биске сонуургадып көрүнерем,— деп директордан дилединвис.

— Бактапкы дег кижи чок ийин— дәәш, уламчылады—шынап-ла кымны бактаар боор. Чижәәләәрге, аштакчылар Монгуш Кара-кыс, Донгак Аңзат, чазаныкчы Сат Алдын-Херел оларны канчап багай ажылдады дәәрил. Эртен эртеден хамыктың сөөлүнге чедир ажылдаар улус-тур. Эге класстарның орус дыл башкызы Чечек Олеговна Сундуй чайны өттүр септелгеге ажылдап келди. Кижизидикчи Кравченко, башкы Монгуш Дамба олар база кызымак ажылдаан. Күш-ажыл башкызы Күжүгет Каңоол өөреникчилерни баштап алгаш хамык-ла эптәәр, септәәр түүлдерин шуут доосту. Өөреникчилер база-лаа септелгеге багай эвес киржип келди. 10 класс дооскан Ооржак Оскал-оол школазын кагбайн, септелгезин кылышкан. Ол ышкаш 7 классчы Саша Сат, Алёша Сундуй дәәш оон-даа хөй өөреникчилер аар-саар септелгеге үргүлчү киржип келген — деп директор эш Ооржак сеткил ханып чугаалады.

Школа девискәәринде дыка хөй өөреникчилер ажылдаан турлар. Чамдыктары школа девискәәринин бүгүн аштап, машинада түүлүрген, чамдыктары дуржулга участогунуң бок унуштерин аштаан. А Клара, Наташа Өлзейлер баштаан әләән каш уруглар цементилеп каан фундамент чугайлаан турлар.

— Силерниң школаңарны чаа өөредилге чылынга белен деп болур ышкажыл, башкы — деп школа директорундан ылавылап айтырдывыс.

— Ийе, боттарывыс белен деп санаарынга чоок бис. Бүгүн-даарта бөкту аштап арыглап алгаш, оон соонда класстарның, чурттаар өрәәлдерниң дерилге шимелдезинче кирер бис. Аар-саар четпес түүлдер ам-даа бар. Ынчалза-даа кол септелгени доозуп алганывыс бо. Башкылар-биле четче хандыртынган бис, башкыларның 35 хуузу мергежил бедидериниң курузун эрткеш келген. Өөреникчилериниң үчёду бүрүн кылдынган. Одаар ыяш бүрүн, хөмүр даштың 75 хуузу школа чанында дужуртүнген,— деп эш Ооржак түннеди.

Чадаана хоорайның № 2 школазының башкылары, ажылчыннары школазын чаа өөредилге чылынга белеткәәр дәәш кызымак ажылдаанын септелгениң түннели тодаргай херечилеп турар. Алдарлыг юбилейге оларның бир төлептиг белээ ол.

С. ПАВУ.

Чөөн-Хемчик район.

Чагаалардан одуруглар

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артелинде мал чеминиң белеткели үргүлчүлевишаан. Колхозчу ажыл-ишчилер ам 6248 тонна сигенни бөлүп сарааттаан ийикпе, азы планының 53,9 хуузу күүсеттинген.

Колхозтуң үш бригадазында чүс ажыг кижи мал чеминиң белеткелинде быжыглаттынган. Сиген кезилдези эгелээнден бәәр бирги черни әәлеп келген Чодураа бригадазы колхоз баштаар черниң болгаш парткомнуң мал чеминиң белеткелиниң талазыбиле бригадалар аразында шилчиир кызыл тугун чаалап алган, быжыы-биле тудуп турар.

Ийи-Талдың бригадазы сиген кезилдезин организастыг чорудуп, планын күүседиринге чеде берген, ам дөртен ажыг тонна сиген кезип белеткәәр арткан. Чаъс-бораңныг-даа болза, Хендерге бригадазы база эки ажылдап, планының кезиин күүседип алган.

Сигенчи бригадаларда ажылдап турар механизаторлар, колхозчулар хүн бүрүнүң ажыл нормаларын ажыр күүседип, юбилейге белек кылдыр сиген кезилдезиниң планын ажыр күүседир дәәш социалистиг чарышты улам-на калбарткан.

Н. Кара-оол.

* * *

Баян-Кол суурнуң албан черлериниң ажылдакчылары «Х Улуг хурал» колхозтуң ажыл-агыйынга шеф ажылын организастап, улуг ажылды бүдүрүп берип келген. Бо удаада Хүлбүс-Дашта сиген кезип белеткеп турар бригаданы шефтәәш, 22 тонна сигенни бөлүп сарааттаан.

Машина, трактор бара албас, сигенни тергиин үнген 150 гектар черже баар орукту аштааш, сиген кестирер машиналарны, тракторларны сиген шөлүге чедире берген. Шефчилер орукту аштаваан болза, сиген кезип турар колхозчулар бир-ийи ажыл хүнүн аңаа чарыгдаар турган.

Шефти Баян-Кол суурда партия эге организациязының секретары Монгуш Сыгыр-оол үлегерлиг организастаан. Ол хүн шефке үжен ажыг албан-хаакчылар киришкен.

Б. Багыт-оол.

Хүлээлгелеривис күүседир бис

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бистиң республиканың колхозтарын болгаш совхозтарын специализастаар дугайында доктаалы бистиң колхозтуң баштаар чериниң мурнунга чаа сорулгаларны салган. Бистиң колхоз ам мал, чер ажылынче угланыышкынныг болур. Ол дәәрге зът, сүт, тараа будүрерин ажыл-агыйның беш чыл планында көрдүнгениндан әлдән көвүдедир дәәни ол-дур. Колхозтуң баштаар чери болгаш партбюрозу бо айтырыгны чугаалажып көргеш, ажыл-агыйга уксаалыг малдарны өстүрерин шиитпирләән. Ынчангаш «Межегей» совхозтан симменталь уксаанның 120 баш хунажыннарын садып алыр бис. Зът будүрерин болгаш сүт саалдазын моон соңгаар-даа көвүдедир сорулгабиле тус черниң әвзәш продуктулуг инектерин уксаалыг инектер-биле солуп, уксаажыттынган инектерлиг сүт-бараан фермазын тургузар бис.

Агаар-бойдустың байдалы таарымча чок болуп турза-даа, мал чеминиң белеткели колхозта эки чоруп турар. Бо чылдың августа 5-ке чедир 850 тонна эки шынарлыг сиген белеткеттинген. Эш А. Цветковка удурткан мал чеми белеткәәр бригада 1400 тоннаның орнунга 1600 тонна мал чемин белеткәәр бедиткен хүлээлгени алган сорулуг ажылдап турар. Ол хүлээлгени күүседир арга оларда бар.

Мал чеминиң белеткекчилери августа 5-ке чедир тарымал тоорук холумаан 1947 тонна силосту салган. Кукурузаның үнүжү бо чылын чавыс болган, ынчангаш ол культураның дүжүдү га шөл бүрүзүнден 100 центнерден ашпас. Ынчалза-даа силос салырының планын тарымал тоорук, сула холумак культуралардан силос салып турган, күүседир аргавыс бар.

Колхозтуң мал чеминиң белеткелинде трактористер Сергей Оюн, Антроп Кудрявцев олар эки ажылдап келгеннер. Эш Ф. Кудрявцевке удурткан сиген бөлер бригада эки ажылдап, сигенни кургай бәәрни билек шалыпкын бөлүп, сарааттап турар.

Колхоз мал чеми белеткәәр ажылга эки күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип ап, чарышка бирги черни әзләәш, партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган.

Колхозтуң малчыннары Совет эрге-чагырганың 50 чылынга алдар кылдыр алган бедиткен социалистиг хүлээлгелерин база чедиишкинниг күүседип турарлар. Эрткен чеди айларның дургузунда сүт-бараан фермазы 658 тонна сүттү саап ап, чыл планын 85 хуу күүсеткен. Саанчылар К. Архипова, Ч. Бальчирма, А. Сан, М. Московская олар чыл эгезинден бәәр боттарынга быжыглаан инектериндан тус-туста 30 ажыг тонна сүттү сагганнар. Кадарчылар С. Ламбуй, П. Стучилин, П. Портникова олар тус-туста баш бүрүзүнден хонукта 700 гр. чедир ортумак немелде деңзини ап, коданнарын эки семиртип турарлар.

Улуг Октябрьның 50 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуур дәән бүгү улустуң социалистиг чарыжында колхозтуң ажыл-ишчилери идепкейлиг киришпишаан, мал ажылының продуктуларын күүгүнеге садарын бүгү хевирлер аайы-биле күүседип, пландан ажыр 90 тонна сүттү, 2 тонна зътти, 1,5 тонна дүктү садар сорулганы салып алган ажылдап турар. Юбилейлиг чылдың дүжүдүн ажаап алырынга белеткелди колхоз доозуп, августа 6-да бүгү ажаап алыышкын техниказын белен байдалда тургускан. Амгы үеде кадарчыларның болгаш хөйжуларның чурттаар бажыңнарын септеп, оларның кыштагларын кышка белеткеп турар.

И. ГРИБКОВ,
Каа-Хем районнуң «Типилелге» колхозунуң мал ажылының бригадири.

Техниканы ынчаар эдилеп болбас

Тес-Хем районнуң «Чодураа» көдээ ажыл-агый артелинде автомашиналар болгаш тракторлар эвээш эвес. Ол хөй техника колхозка аная халас чедип келбээн, оларны садып алырынга ниитиниң хөй түннүг экшахөрөнгизи үнген болгай.

Колхозта автомашина, трактор дәән ышкаш улуг күштүг техниканы эдилеп турары ажыл-агыйжы эвес, харыысалга чок. харын-даа техника эдилээр талазы-биле чурумну каржызы-биле үреп турар. Часкы ажыл үезинде тракторист Укей Хая ажылдап турган тракторун дүне Самагалдайдан арага садып алырыбиле эзирик бар чыткаш, көвүрүгден чуупкан. Ол дугайында солунга шүгүмчүлел база үнген.

Оон соонда чүү болганын ап көрәәлиңер. Июль 27-ниң кежәәзинде чолаачы Борис Лодайның гаражка тургузып каан «ГАЗ-51» деп машинаазын колхозчу Чүгдер Эрес-оол оорлап мунгаш, гаражтың таңнылыын бастырып каар часкан, эжикти буза тавараш, суурнуң алдаанга кызыл хараган аразында оңгарже киир долгаш, ол-ла черинге калпкан болган. Колхозтун кол инженери Амет Чимит бензин сөөртүр машинаны эзирик башкарып чораш. Самагалдай биле Бедир-Арыг аразынга аңдара тудупкан, оон кабиназы чуурлуп калган, бир ай ажыг уеде ажыглал чок турган. Июль 29-та чолаачы Хураган Дөмүрек колхозтуң тудуг ыяжы сөөртүр «ЗИЛ-150» деп машиназынга ийи кижини олуртуп алгаш, арагалап шаап тура хүнзәән. Олар ол хүн чүгле ажыл кылбаан эвес, харын колхозтуң хөй бензинин өртеткеннер.

Совет заводка ажылчын аңгының бүдүрүп берген машина-техниказын ынчаар дорамчылап болур бе деп айтырыгны колхозтуң баштаар чери, партия организациязы чүү деп көрүп турарыл, дәәштиг хемчеглер чүге алдынмайн турарыл? Колхозчуларның талазындан артельдиң экономиказынга хоралыг мындыг чоруктарны аная кайгап эрттирип турар. Олар баштаар чериниң мурнунга шыңгыы негелдени тургузаар, демги ужур-дүрүм чок кижилерге хөй-ниитиниң дәәштиг салдарын чедирер ужулуг.

О. ЛАМА.

Кыдат эрге-чагырга черлери чөңгәәлевишаан

КУР-нуң Совет Эвилелинде херектеринге түр бүзүреттирген төлөәзинге ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозу август 11-де мынча дәән нотаны тутсуп берген:

«Кыдат эрге-чагырга черлери делегей эргезиниң ниитизибиле хүлээп көрдүнген чижек хемчәәлдерин каржызы-биле чөрчүп үревишаан, кара туразында болгаш ужур-дүрүм чок аажылалдар кылбышаан, Дальний деп далай өртәәлинге совет «Свирск» пароходту тудуп алган, август 11-де ол суднонуң капитаны эш Коржовту тудуп алгаш барган.

Ол-ла хүн «Свирск» пароходтуң чанынга хөй муң кижилиг бөлүк кыдат хамаатылар чыылган, оларның хөй кезиң пароходтуң кырынче чаза таварып үнүп келгеш, пароходтуң экипажының кежигүннерин күш-биле күчүлээр деп оралдашкан. Бажы эттенген хулиганнар Совет күрүнени болгаш оон улузун бактап, кыжанган бужар лозуннарын пароходка бижип, хырбалап каан.

Совет суднога болгаш оон экипажынга хамаарыштыр дыңналып көрбээн дәәрбечи үүлгедиглер кыдат эрге-чагырга черлериниң карааңга көзүлдүр, оларның шуут өмәәржилгези-биле болган.

Чугаанын ужуру болза совет-кыдат харылзааларны улам нарыыдадыр дәән сагыштыг, баш бурунгаар планнатынган чөңгәәлер болганының дугайында болуп турар деп чүве ол фактылардан көзүлген.

Совет чазак совет «Свирск» суднога болгаш оон экипажынга хамаарыштыр ол үүлгедиглерге шиитпирлии-биле удурланганын медеглеп, капитан эш Коржовту доп-дораан хостаарын. далай өртәәлинден ол суднонуң шаптык чок үнерин хандырып бәәрин база кара туразында аажылалдар кылганынга буруулуг кижилерге шыңгыы харыысалга онаарын негеп тур.

База бир ол чөңгәәни кылганының ужурунда бүгү харыысалга кыдат талага онаажыр».

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

ДАШТЫКЫ НИФОРМАЦИЯЛАР

Моол ажылчыннарның удурланыышкыны

УЛАН-БАТОР. Моол улус МАР-ның Пекинде элчин черинге хамаарыштыр кыдат эрге-чагырганың өнчүк-чөңгәәлерине шиитпирлиг удурланып турар. Улан-Баторнуң әң улуг бүдүрүлгези — үлетпүр комбинадының цегинге удурланыышкынның массалыг митингизи болган. Үлетпүр комбинадының партком секретары Д. Чимиддорж Пекинде өнчүк-чөңгәәни улуг күрүнечи шовинизмниң болгаш биче буржуазчы авантюризмниң илередиишкини кылдыр демдегләән.

Бодунуң чугаазында комбинаттың хөрөөжен ажылчыны Ч. Аганхүхэн Пекинде хунвэйбиннерниң болгаш цзаофаньчыларның баш бурунгаар белеткәән бужар-чүдек өнчүк-чөңгәәлерин килениәәшкин-биле буруу шапкан.

«Мао Цзэ-дуннуң бөлүү канчап-даа турган бол моол болгаш совет улустарның аразында моондакты тургузарын, моол-совет найыралды кошкадырын оралдажып турар. Ол кажан-даа болдунмас! Бистиң найыралывыс кады күш-ажылдың болгаш демиселдин он-он чылдары-биле шылгаттынган. Ол найырал бузулбас!» деп, Л. Басанху медегләән.

Хүлээп алган резолюциязынга митингиниң киржикчилери МАР-ның элчин черинге удур өнчүк-чөңгәәни доп-дораан соксадырын болгаш МАР-га чедирген материалдыг когаралдың орнун эгидерин пекин эрге-чагырганлардан негәән.

(СЭТА).

МАР-НЫҢ ПЕКИНДЕ ЭЛЧИН ЧЕРИНИҢ ЧАНЫНДА ДҮРЖОК ААЖЫЛААШКЫННАР

ПЕКИН (СЭТА). МАР-ның Пекинде элчин черинің чанынга кара туразында аажылаашкыннар үшкү хүнде үргүлчүлеп турар. Шериг кижилерге командылаткан улам чаа-чаа хунвэйбиннер болгаш цзаофаньчылар элчин черинің чанынга чыглып турар. Ында тургузуп каан ыытқыр репродукторларны дамчыштыр антимоолчу болгаш антисоветчи лозуңнарны салып турар. Элчин черин солдаттар бүзәәлеп алган.

„Орус литератураның библиотеказын" үндүреринге белеткел

ПАРИЖ. (СЭТА). Парижтиң «Серкль дю библиофиль» дәәр ном үндүрер чери «Орус литератураның библиотеказын» 40 томнуг кылдыр парлап үндүрерин белеткеп турарының дугайында медәәни француз хөй-ниити сонуургал-биле уткаан. Достоевскийниң «Кем-херек болгаш кеземче» деп серизының бирги тому мырыңай чоокта чаа француз найысылалдың ном садыгларында көстүп келген.

Пушкин, Гоголь, Тургенев, Гончаров, Лесков, Толстой, Чехов, Горький болгаш орус литератураның өске-даа классиктериниң чогаалдары «Орус литератураның библиотеказынга» кирер. Ол чогаалдарны үндүрер белеткелге болгаш очулга ажылынга коску француз литераторларны киириштиргеннер.

А. Фанфани Румынияга чораан

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Италияның даштыкы херектер министри Аминторе Фанфани Румынияга албан ёзузунуң аян-чоруун дооскан соонда Бухарестен Болгарияже үнүпкен. Румынияга үш хонукта кылган аян-чоруунун үезинде А. Фанфанини Румынияның Коммунистиг партиязының ТК-ның чиңгине секретары Н. Чаушеску хүлээп алган. А. Фанфани Күрүне чөвүлелиниң даргазы Киву Стойка, Министрлер Чөвүлелиниң даргазы И. Г. Маурер болгаш даштыкы херектер министри К. Мәнеску олар-биле беседалар кылган.

Автомобиль үлетпүрүнүң хөгжүлдези

ТОКИО. (СЭТА). Бо чылдың июнь гончузунде Япония автомобильдер бүдүрер талазы-биле АКШ-тың соонда ийиги черже үнген болгаш Барыын Германия биле Англияны аскан. Бо чылдың алды айларының дургузунда Японияның автомобиль заводтарынга бир миллион дөрт чүс бежен муң автомобильдерни бүдүрүп үндүрген дәәрзин «Иомиури» солун дыңнаткан.

ОКТЯБРЬГА УТКУШТУР

БАМАКО. Мали Республика Октябрьның социалистиг Улуг революциязының бежен чылын демдеглеп эрттиреринге белеткенин турар. Ол кайгамчык хүнүң байырлал эрттиреринің программазын Судан эвидел партияның Политбюрозу көрген.

(СЭТА).

БАЗА БИРЗЭНИ

ХАНОЙ. Август 9-та ВДР-ниң агазрдан халдаашкынга удур камгалалының дайынчылары база бир америк самолёттуң дүжүр аткан. Парашют-биле дүшкен үжудукчузун тудуп алган.

ВДР-ниң агазрынга дүжүр аткан америк самолёттарның нинти саны 2.159 четкен. (СЭТА).

Патриоттарның чедиишкини

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамның Хосталга армиязының Митхо можуда дайылдажып чорун турар дайынчылары август 4-ке чедир он хонуктуң дургузунда дайзының 900 хире солдаттарын болгаш офицерлерин өлүрген болгаш балыглаан, ынчаарга № 4 автоорукту районунга 600 шериг албанныгларын сандан үндүрген. Бо дугайын Вьетнам информас агентилел Хосталга агентилелдиң дыңнадыын барымдаалаш, дамчыдып турар.

ХАЛДААШКЫН ҮРГҮЛЧҮЛЕП ТУРАР

ХАНОЙ. (СЭТА). ВДР-ниң девискәәрин араатанзыг бомбалаарын үргүлчүлеп турар. Америк самолёттар Ханойнуң мырыңай чоогунда база катап көстүп кәәп турар апарган. Август 11-де вайысылаага агаар дувурәәзинин каш удаа чарлаан. Хоорайның чону шыдамыккай болгаш дувурәәзин чок чорукту көргүзүп турар.

Индонезияда чаа партия

ЛОНДОН. (СЭТА). Индонезияның президентизиниң хүлээлгезин күүседип турар генерал Сухарто чаа политиктиг партия — Индонезияның мусульман партиязын тургусканын үүлдүгүүнген. Рейтер агентилелдиң Джакартада корреспондентизиниң дыңнатканы-биле алырга, ол дугайын чаа партияның секретары А. Судоно медегләән.

Судоновун сөзү-биле алырга, 17 мусульман массалыг организациялар, профэвилелдер болгаш культура бөлүктери чаа партияны деткип турар. Чаа партия Индонезияның амгы чазаан деткиир дәәрзин ол медегләән.

Агрессияның уржуктары

ЛОНДОН. СЭТА-ның корреспондентизи Н. Туркатенконуң дамчыдып турары болза:

Израиль агрессия Израильге әжелеткен араб черлерден күш-биле үндүр сывырткан чус-чус муң тайбың араб чурттакчыларга санап четпес качыгдалдарны болгаш хилинчек-човуланы таварыштырган. Англи парлалганың дыңнатканы-биле алырга, Иордан хемниң Израильге әжелеткен барыын талакы эриинден израиль эрге-чагыргаларның сывырып үндүргени ийи чүс чәәрби муң хире кижи бо үеде чүгле Иорданияның найысылалы Амманда мөөңнелген.

Бо дезип келген кижилер аар-берге байдалдарда чурттап турар деп, «Дейли телеграф» солуннуң Амманда корреспондентизи бижәән. Чижә, Амманның соңгу талазында бир лагерьде 11.500 кижи майгыннарда чурттап турар. Лагерьде кижилерге чем-даа, суг-даа чедишпейн турар. Эртенги чем үезинде бичии уруглаарга серенги хааржаа ышкаш хемчәәлдиг кескинди быштакты берип турар. Суг чүгле муң кижиге дөңгүп четчир.

Иорданияда чүс бежен муң кижилер кудумчуларда чурттап турар болгаш чамдыктары төрелдериниң бажыңнарында безин сыныышпастаан. Дезип келгеннер боттары ажылдап, чем тып чиир арга-шинээ чок кылдыр харыксыраан.

Лагерьлерде колдуунда хөрөөженнер, кырганнар, уруглар болгаш аарыг кижилер арткан. А әр кижилер өг-бүлезин каггаш, ажыл дилеп чоруткан.

«Халдавырлыг аарыгның чок болуп турары әлдептиг. Ындыг болзаа-даа кыш дүшкенде оон шыгы болгаш соогу кандыг уржуктуг болурун бодаары безин коргунчуг» деп, Амманда бир эмчи «Дейли телеграф» солуннуң корреспондентизинге чугаалаан.

Дескеннерге дузаламчыны эң-не далаштыг көргүзериниң өргежок чугулазын айытпышаан, ук корреспондент КНО-нуң дескеннер херектериниң талазы-биле организациязының бир ажылдакчызының мындыг сөстерин айтып турар: «кандыг-даа дузаламчы ол кижилерниң ышкынган чуртталга бажыңнарының болгаш өске-даа түүлдериниң орнун катап тургузуп шыдавас».

«Дейли телеграф» солуннуң корреспондентизиниң ындыг янзылыг бадыткалдары оон бодун сойгалап турар, чүге дәәрге ол солун араб чурттарга удур израиль агрессияны ыдалаар талазы-биле кампанияга идепкейлиг киришкен.

Көрей Улус-Демократтыг Республика. Каисеннің металлургия заводунда чуга демир прокадының цегиниң тудуунда.

ЦТАК—СЭТА-ның фотозу.

Көрей улустуң байырлалы

Көрейниң япон империалистерден хосталганыдан бәәр ам ийи хонгаш, 15 чыл ою болур. Көрей Улус-Демократтыг Республиканың найысылалы — Пхеньянда Моранбон дагның кырында куу даштан тураскаал бедип үнген. Көрейлеп ол тураскаалды «Хебантхаб» деп адаар, а тывалап «Хосталга» дәәни ол-дур. Совет Армияның көрей улусту хостаан хүнүнге тураскаал кылдыр ону тургускан. Япон колониалдыг кулданыган чуртту хостааны хамаарышпас, демократтыг күрүнени — КУДР-ни тургузарының оруун көрей улуска ажыдып берген. Эжелеттириишкиннің уржуу болган хоозуралды республиканың ажылчы чоннары ажып әртип, америк интервентилерге удур үш чылдың хан төгүүшкүннүг дайынын демисел-биле чурттап эрттирген, улус ажыл-агыйын катап тургузарын чедип алган болгаш ону улам ынай хөгжүдүп турар.

КУДР-ниң ажылчы чоннары эртке 20 ажыг чылдарның дургузунда Көрейниң Күш-ажылчы партиязының удуртулгазы-биле социализм тургузуушкунунга улуг чедиишкиннерлиг болган. КУДР индустриал-аграрлыг социалистиг күрүне болу берген. Республиканың национал экономиказының хөгжүлдезинин үндезини аар үлетпүр болуп турар. Хосталырының мурнунда турганына бодаарга бөгүн КУДР-де үлетпүр продукциязын 13 катап хөйнү бүдүрүп турар. Үлетпүрүнүң әлдән хөй чаа адырларын тургускан. Эрткен чылын чуртка 1,3 миллион тонна канны бүдүрген, 20 миллион тонна чыгам хөмүр-дашты каскан. Электроэнергетиканы хөгжүдеринче улуг кичәәнгейни салып турар. Сөөлгү чылларда эрги электростанцияларны чаарты дерәән болгаш чаа улуг станцияларны туткулаан, оон түннелинде 1966 чылда 12,5 миллиард киловатт-шак электроэнергияны бүдүрген. Пхеньянның одалга-биле ажылдаар электростанциязының тудуу бо чылын доостур. Оон күчүзү 500 муң киловатт болур. Ол күчү Мурнуу Көрейниң бүгү станцияларының күчүзүнден ажыг болур.

КУДР-де химия үлетпүрү улуг чедиишкиннерни чедип алган. Дайын соондагы чылларда химия үлетпүрүнүң ниити продукциязының хемчәәли 40 ажыг катап өскен. Химия үлетпүрүнүң чүрүә — Хамхын хоорайда амгы шагның химия үлетпүрүнүң улуг бүдүрүлгелерин туткан. Ол бүдүрүлгелер чуртка минералдыг чемишчидилгелерни, синтетиктиг волокноларны, әмнерни болгаш оондаа өскелерни берип турар.

Республиканың көдээ ажыл-агыйынга база улуг чаартылгалар болгал. Хосталырының мурнунда үеде турганына бодаарга КУДР-де тараа бүдүрери ийи катап өскен. Социалистиг көдээ ажыл-агыйда черни суггарар, кургадыр ажылдарны калбаа-биле боттандырып, механизастаашкынны чорудуп турар. Республиканың көдээ ажыл-агый кооперативтери болгаш күрүне ажыл-агыйлары агротехниканың мурнакчы арганларын калбак нептередип турар.

Улусчу эрге-чагырганың чылдарында әртем биле культура калбак хөгжәән. Хосталырының мурнунда ол чуртка чангыс-даа дәәди өөредилге чери турбаан. Ам ында 98 дәәди өөредилге черлери болгаш янзыбүрү чаалаарның 9 муң 165 школалары ажылдап турар апарган. Улусчу Көрейде өөреникчилерниң саны бөгүн 2 миллион 600 муң кижи четкен.

Америк империалистерге болгаш лисынманчы дәәрбечилерге удур дайынның үезинде Совет Эвилели социалистиг өске-даа чурттар-биле кады КУДР-ге моральдыг болгаш материалдыг деткимчени көргүзүп турган. КУДР-ниң дайындан үрелген улус ажыл-агыйын катап тургузарына болгаш хөгжүдеринге дөгүм болзун дәәш райын соондагы үеде Совет Эвилели КУДР-ге акша-хөренги болгаш техника талазы-биле дыка улуг дузаламчыны көргүскен. Совет Эвилелиниң бүгү талалыг деткимчези-биле КУДР-де 40 ажыг үлетпүр бүдүрүлгелерин болгаш объектиларын туткан, оларның аразында металлургияның, машина тудуушкунунуң болгаш химияның заводтары бар. Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле Хыннамда туткан химия комбинады көдээ ажыл-агыйның минералдыг чемишчидилгелерге негелдезин бүрүн хандырып турар.

Найырал, кады ажылдажылга болгаш дузалажылга дугайында алды чыл мурнунда чардынган Көрөө совет-көрей харылзааларның хөгжүлдезинге чугула үе-чада болган. ССРЭ-биле КУДР экономиканың, әртем-техниканың болгаш культураның талаларынга идепкейлиг кады ажылдап турар. Кайы-кайызынга ажыктыг садыглажыышкын улам өзүп орар.

Пролетаржы интернационализмниң идеяларын болгаш принциптерин удуртулга болдурган акы-дунма ийи чурттуң аразында политиктиг кады ажылдажылга калбарып турар.

Американың Каттышкан Штаттарының әжелелиниң адаанга херек кырында ам 22 чыл дургузунда турып келген Мурнуу Көрейден КУДР-ниң политиктиг болгаш экономиктиг улуг чедиишкиннери үндезинибиле ылгалып турар. Америк әжелел Мурнуу Көрейниң экономиказын шуут кудулап бадыышкынга, чаңгыс черге таптаашкынга чедирген. Чуртта үш миллион чыгам кижи ажыл чок. Мурнуу-көрей чер шаанда чурттуң тараалаң чери турган болза, ам дәәрге чыл бүрү 1 миллион тонна тарааны Мурнуу Көрей дашкаартан киир садып ап турар.

Пентагоннуң шериг-стратегтиг планнарында Мурнуу Көрейни социалистиг чурттарга болгаш национал-хосталгалыг шимчәәшкинге удур угланган халдаашкын чорударынга таарымчалыг чугула чер кылдыр көрүп турар. Каттышкан Штаттарның айтыышкынын ёзугаар Сеулдун чалча ёзу-чуруму Мурнуу Вьетнамче 50 муң чыгам солдаттарны шагда чоруткан болгаш хөлезиленикчи чаа шериглерни олче немей чорударынга белеткеп турар.

Бүгү көрей улустуң национал эрге-ажыктарын камгалавышаан, КУДР-ниң Күш-ажылчы партиязы болгаш чазаа, республиканың бүгү чону Мурнуу Көрейден америк шериглерни үндүрүп дәәш чүткүлдүг демисежип турар, чүге дәәрге чуртту тайбың, демократтыг эгелерге каттыштырарынга кол моондак ол америк әжелекчи шериглер болуп турар. Мурнуу Көрейниң улам өзүп орар патриотчу күштери Соңгу Көрейниң төрәән чуртун катап каттыштырар талазы-биле ап чорудуп турар бүгү хемчеглерин база изиибиле деткип турар.

Л. НОСЫРЕВ.
(СЭТА).

ЦИРК АРТИСТЕРИ — АЗИЯНЫҢ ТӨВҮНГЕ

ЧУРУКТА: Шапито циркти артистериниң көргүзүүгү дооскаш, хөрүкчүлер-биле байырлажып турары.
А. АИРНИҢ фотолары.

ТЫВА КЫСКА

Цирк көөр дээш чеде бердим.
Чиңге демир хериш каан тур.
«Шенезиңге шорун» дээнзиг,
Черден бедин — талыгыр-ла!
Удаткан чок дозур кара
Уруг үнгеш, кырлан турда,
Улуг дуруун чуңмаларныңа
Улай баштап мадиланы-ла.
Аныысыска сыныраныр,
Арай эскеш: — Кымы? — дидим.
— Кызыл дөр. Данчай-оолдуң
Кыны-дыр — дээш көрүп олуг.
Тыва черинең кызы эрес,
Дыка уран — магадачыг,
Айны-даа бол, тудуп эскеп
Аңаа белек бараалгатса!

С. БЮРБЕ.

Магалыг-дыр

Оон бээр 30 аңыг чылдар эрткени-ле шыы. ТАР-ның баштайгы күрүне аңыл-агыйы — «Элегес» курокономунга (амыы «Элегес» совхоз) ССРЭ-ниң күрүне цирииниң артистери кээп ойнаан.

Контора мурнунда хевис шыкаы кок ширяктиг шоолге цирк артистериниң үндүрген ойнуун көргеш, адыжымны кыыдыр часкан, олуратура халып турганымны ам-даа утпаан мен.

Москваның Шапито деп кежүп чоруур цириниң өргөзүнге кирип, артистериң талантылыг ойнуун база көрдүм. Магалыг-дыр! Октябрьның 30 чылыыга турасказаган ол көргүзүүлериң магадал көргенимни ыларетпес аргам чок. Алдарлыг артист В. Оскал-оолдуң, бөлүүүнүң, К. Хензиг-оолдуң, А. Александровтуң болгаш өскелериңе-даа көргүзүүлери хөй янзы программаның дээжилери болуп турар. Ол уран мергежил кызымаккай куш-ажылдыңа ачызында чедип алдыгтан.

Улуг Октябрьның, улуг орус улустуң уран үүлүүнүң хогжаделиниң ачызында тыва улустуң ооллар, кыстары шак мындыг уран талантыны чонунга бараалгадыр аргалыг болган. Юбилейлиг чылда Азияның төвүнге, чаңгыс черге чүүрүтүүларыга аалдап кээп, бедик мергежилдиг талантыларны бараалгатканы дээш цирк артистериге өөрүн четтирдим. Силериңе база катап чедип келириңерни күзөөр бис.

О. ТОВУУ.

Мергежил, талант

Республикавыстың наймысылалы Кызылга күрүнеңи цирк артистериниң бо хире хөй янзы көргүзүүлериг келгенин бистиң эң баштай-ла көрүп турарывыс бо болгай. «Совет Тываның беш чыл ооң» стадионнуң ортузында муң беш чүс кижи кирер улуг майгын өргээде кайгамчык-ла солун көргүзүүлер болуп турар-дыр. Мен А. Александровтуң белүк чадаг-тергечилериң кончуг сонуургаар кижи чордум. Ийи дугуйлуг чадаг-тергеге мунган кижи үнүп келирге, чадаг-тергеениң башкы дугуюу бир метр кодурулгеш чоруп бээр, а чадаг-тергечи барыы-даа дуушес деваан!

«Тайга ээзи» — адыгыың сценага үнүп келирге база кончуг солун: мажаалай кончуг улуг бөмбүк кырынга үнүп келгеш, ону чүүй баскаш чоруп каар, база кээп-даа дуушес. Оон көвүрүг дег ийи доора ыяш кырынга чыда дүжер, баш ажыылдыр бырыккыланган, ийи буттан турун келир. Оон солун кодургеш, чонче кайтап турар.

Тыва АССР-ниң улустуң артизи Күжүгет Хензиг-оолдуң согаштарлыг көргүзүт кылыры кайгамчык солун-дур. Оон туткан согаштарын башкарын кээрин көрүп олуларга, ана сагыш-ла.

РСФСР-ниң алдарлыг артизи Владимир Оскал-оолдуң удуртулгазы-биле цирк артистери Юрий Оскал-оолдуң, Хомушку Белек-оолдуң, Дүнзеңмаа Оскал-оолдуң, Юрий Хевеңмейниң, Клара Данчай-оолдуң, Зелим Ензаятың болгаш өскелериңе-даа ойнаары магадалыг-дыр.

С. ФЕОКТИСТОВ.

ЧУРУКТА: Совет цирк мастерлериниң хүрээлениңге үр чылдарда ажылдап, Совет Эвилелиниң барык бүгү улуг хоорайларына болгаш даштыкы каш-даа чурттарга ойнап келген, Тыва АССР-ниң улустуң артизи К. Хензиг-оол ойнап тур.

„Спортчу эрес-маадырлыг чорук" деп хүндүлел демдээ

ВЛКСМ ТК Ленинчи комсомолдуң «Спортчу эрес-маадырлыг чорук» деп хүндүлел демдээн бадылаан. Төрээн чурттуң алдарын төлептиг камгалаан спортчулар ол демден-биле тиилелгеже тура-соруктуг, маадыр-шуудургу, быыныг туруштуг болганы дээш шаңнадыр. Хүндүлел демдээн комсомол болгаш күш-культура активиниң Москвада спорт ордузунга октябрь 29-та, Ленинчи комсомолдуң төрүттүнген хүнүнде, чылдың-на болур байырлал хуралында тыпсыр. Ол демдек-биле шаңнатканнарның аттарын Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Төп Комитединиң Хүндүлел дептеринге бижиир.

(СЭТА).

Юбилейлиг спартакиада

Совет эрге-чагырганың 50 чыл ооңга алдаржыткан республиканың национал спорт талазы-биле юбилейлиг спартакиадазы культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгында «Хүреш» стадионга дүүн 10 шакта эгелээн болгаш үк спартакиада август 14-ке чедир үргүлчүлээр.

Спартакиадада районларның болгаш спорт эки-тура нитилелериниң командалары киржип турар. Дүүн тыва, бурят хүрештериниң, ча адарының, шой кадруериниң болгаш якуттал черниң узуунун халыырының маргыылдары болгулаан.

Спартакиада бөгүн үргүлчүлеп турар.

КОЛ ОЙНААШКЫННАР: „МОСКВИЧИЛЕР," „ВОЛГАЛАР"

1967 чылда РСФСР-ниң акша-бараан лотереязының алдыгы тиражы.

1967 чылда РСФСР-ниң акша-бараан лотереязының алды удаа үндүрүлүнүң эң өлчалыг» билеттериң алганнар бо айда «Волга» болгаш «Москвич-408» деп автомобильдериниг эзилери болу бээр. Ойнаашкыннар тиражы август 30-да Тюмеңге болур.

Аж ойнаа алдынар эт-бараанналрның саны үш катап көвүдүүр, эртем чылдарның лотерееларымыңнан ооң чылазы ол болган деп РСФСР-ниң сан министерстволуудан СЭТА-ның корреспондентизиле дыңнаткан. «Волга» болгаш «Москвич-408» деп автомобильдерден алгында, мотоциклдер, мотороллерлер, пианиолар, соодукчулар, магнитофоннар, радиоприёмниктер болгаш радиолалар, киновамерелар ойнап алдынар.

Лотереяга киришкеннер эт-барааннар ойнап алмыы-биле катай акша бала ойнап алыр, олариың эң улуг үзүмчүлүглери 100 рубль болур. Бо чыл төнүүже чедир РСФСР-ниң акша-бараан лотереязының талазы-биле Астраханьда октябрь 11-де болгаш Новокузнецкиге ноябрь 22-де — ойнаашкыннарның ийи тиражы бар чорудар деп баштай телевизиэн турган.

Лотереяның ажык сурагжаанын барымдаалаан, бо чылын чаа чылга таварыштыр бала бир тиражты чорудар деп шиитпир үндүрген. Аңаа 200 «Волга», 200 «Москвич-408» болгаш совхоз чаа бадыштуг «Запорожец» деп 400 автомобильдер ойнап алдынар. «Немей үндүрген тиражка хөй акша ойнаашкынны бала киирген. Олардың эң улуг түүнүү — муң рубль болур.

Лотереяның чаа чыл тиражы декабрь 26-да Москвага болур.

(СЭТА-ның корр).

Редакторнуң орааначызы Д. О. БЕГЗИ.

БАЙЫРЛАЖЫП ТУРА

Москваның кежүп чоруур Шапито деп цириги июль 20-де эгелеп, Кызыл хоорайның чурттакчы чонунга база республиканың аажыл-ишчилериниг бодунуң программазын көргүзүп эгелээнин билир болгай силер, эргим номчукчулар. Ам ол циркти сөелгү көргүзүү—байырлыг хагдыныышкыны даарта, август 14-те болур. Ынчангай бистиң түскай корреспондентивис үк циркти уран чүүл талазы-биле удуртукчулу РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Владимир Базыр-оолович Оскал-оол-биле интервью кылган, ону силерге бараалгадыыл.

— Тывадан цирке өөренип чоруп турупарда, ынчаарда культура хөгжүлдези кандыг турганыл, Владимир Базыр-оолович?

— 1936 чылда Тыва Арат Республикананың түскай догунаанының он беш чыл ооң байырлап турганының уези. Ынчан Москвада Бүгү-эвиледдиң цирк училищезинче мени өөрөдип чоруткан чүве. Ынчаарда Тываның уран чүүл чаа-ла өзүп, организастаттынып турган. Ол үеде уран чүүл талазы-биле түскай өртемниг кижилер чок турган. Ол чылын театр бөлүүн тургузуп, маңаа сонуургалдыг болгаш хандыкшыдыг 10 аңыг кижи боттарының эки-туразы-биле кирген. Олар боттарының шыдаар-ла шаа-биле белдеткен алган чүүлдери-биле чонга бараан болуп турган.

1936 чылда түскай чогааттынып парлаттынган шиилер болгаш уран чүүл талазы-биле номнар чок болганындан чаа тургустунган театр бөлүүнүң ажылдакчыларынга уран-мергежилди бедидеря берге турган дээрги чугаажок.

— Шапито-цирк-биле кады Кызылга каш катап ойнадыңар, аңаа чеже көрүүчүлер келгенил база олардың үнелелин түү деп бодап турар силер?

— Совет эрге-чагырганың 50 чыл ооңга үткүштүр Тываның ажылчы чонунга ооң көргүзүүн, бараан болуру биске улуг аас-кежик болган. Хоорайның чурттакчы чону-даа, кедээнин ажыл-ишчилери-даа Шапито-циркти артистериниң көргүзүүлерин улуг күзел-биле көрүп, сонуургаанын сөелгү хагдыныраының хүнүнге чедир цирк өргөзүнге долдур чыглып кээп турар көрүкчүлер херечилеп турардыр.

Августуң 13—14 хүннерин катай сиңзарга, 32 көргүзүүлер болур. Аңаа 50 муң аңыг көрүкчүлер олурушкан.

— Шапито-циркти болгаш силериң болуулериңе артистери моох соонда наяа барып ажылдаарыл?

Бо цирк ажылын маңаа дооскаш, ооң улаштыр силериңе кожандар, чоокта чаа чазактың дээди шанналы Ленин ордени-биле шаңнаткан Хакас автономуг областың төвү—Абаканың ажылчы чоннарынга барып бараан болурлар. А тыва цирк артистери ам шелээлээп, ооң сөелүнде Совет Эвилелиниң кайы-бир хоорайларынга барып ажылдап эгелээр бис.

— Силер, даштыңы чурттарга болгаш Совет Эвилелиниң дыка хөй хоорайларын кезил чораан болгай силер, а юбилейлиг чылда Тываның ажылчы чоннарыныңа культурлуг амыдырал-чуртталгазы кайы хире өскен-дир, Владимир Базыр-оолович?

— ССРЭ-ниң Күрүне цириниң Бүгү-эвилел каттыжышкынынга 1946 чылдан эгелеп барып ажылдаан бис. Төөгүүнүң үезин-биле алырга, кыска үе эрткен. Ынчалза-даа циркке кээп турган районнарның-даа, хоорайларының-даа чурттакчы чоннарының культурлуг амыдыралы мырыңай-ла космиктиг дүрген-биле бедээндир. Моон алгаш көөрге, чоннуң культурлуг чуртталгазы канчаар-даа аажок бедээн чорук өөрүнчүг-дүр.

ТЫВАНЫҢ ААЛЧЫЗЫ

Новосибирскиниң чогаалчызы, Барыын Сибирьниң ном үндүрер черинең кол редактору Абрам Ушерович Китайник (чогаалчы ады А. Гиленко) бистиң республиканы аалдап келген. Балдыңгыр орус критик эрткен чылын чораан, тыва чечен чогаалдың дыка хөй номнарын номчуп, авторларга бодунуң үнелиг саналдарын берип, республика-биле баштайгы таныжылганын эгелээн номчукчуларга билдиңгир боор.

Бо чылын Абрам Ушерович бодунуң зоолчегли шоолээзинең үезинде ап четкен. Ол маңаа чогаал ажыылын кылыр, тыва улустуң амыдыралы-биле таныжар, чогаал бижиир эш-өөр-биле чугаалажыр дээрги илдеп, бистиң корреспондентивис-биле бееседага ол мынча дээн:

— Кол-ла келген херээм болза Күрүне шаңналының лауреады Салчак Токаның «Араттың сөзү» деп тоожуунуң ушку кезээ — «Чаа Тываны» очуудурары болур. Делегейге сураглыг ол чогаалды очуудурары кончуг харыысалгалыг. Очулганың шынары бирги бичаар ийиги кезектериңе очулгазыңдан кудулаазе ужурлуг. Ынчангам мен маңаа автор-биле харыдажыр турган, күженишкининг ажылдан, шелээмниң кол нуруузун эрттирер апаар мен.

Абрам Ушерович өске-даа тыва прозаиктериниң чогаалдары-биле таныжар. Ооң ажылчын столунуң кырында Салим Сүрүң-оолдуң «Ынакшыл-дыр» деп тоожуузунуң, Юрий Кюнзегешин, Степан Сарыг-оолдуң болгаш өскелериниг-даа шулуктериниң очулгалары чыдып турар.

— Тываның аныяк чечен чогаалынга акы-дуңма Новосибирск улуг кичээнгейни салдыр турар — деп, Абрам Ушерович уламчылаан.— Бо чылдың октябрьда Сибириңе шулук чогаалының улуг чымдышын Барыын Сибириңе пом үндүрер черин юбилейге белек кыыдыр тудар. Улуг Октябрьның ачызында Сибириниң национал улустарыныңы чедип алган чедиишкиннерин, национал чечен чогаалдарының дээжилерин аңаа парлаар. Авторларының аразында тыва шулукчулер С. Сарыг-оол, Ю. Кюнзегеш, С. Сүрүң-оол, К. Кудажи болгаш өскелер-даа бар.

Орус помчукчуга тыва прозаның дээжизин дамчыдарын бодап алган аалчызыс Абрам Ушерович уретуциелдиг ажылдаар болзун ам!

Алдын-оол ДАРЖАА.

БЕЖЕН ШАК

А. ГИЛЕНКО

(Кысказы-биле)

...1967 чылда чурттан турарывысты биче када утту каапталыңдарам. Ам 1929 чыл дижик. «Бистиң чедишкиннериис» деп ыныгны журнал Н. Хоменконуң «Европадан Азияже ужар-хеме-биле» деп репортажын парлаан. Ол репортажта мынчаар бижээн:

— «Эвиледдиң чазаа бодунуң кужу-биле Сибирьни кежилдир агаар агрыыжылгазының улуг оруун ажыыдар деп шиитпирдэн. Агаар-почта шугумун ажыдарын ужудулга инитилелиңге дааскан, ол дээрге Совет Эвилелиңге агаар агрыыжылгазының эң улуг болгаш сурагыг организациязы-дыр.

Ол иниитилел 1928 чылдың июньда ажыыдан кирипкен. Үш ай дургузунда хөй аэродромларны болгаш ужар-хеме хонар шөлдерни аштап-арыглаан. ССРЭ-ге бир-ле дугаарында дүне хондурар шөлдерни кылган...

Почта ужар-хемезиниң баштайгы ужудуушкунун Москвадан Казаныға чедир кылган, ол ужудуушкун 5 шак үргүлчүлээн.

Ийиги ужудуушкунну Москвадан Свердловскиге чедир 10 шак дургузунда кылган, ужар-хеме Казаныға ара хонуп четкен.

Августа ол иниитилел Москвадан Новосибирскиге чедир 3050 км оруукка ужар-хемени ужудуп чоруткан. Москвадан чоруткан почта 26—27 шак дургузунда чедип турар апаргаи, мурнунда ол 90 шак иштинде чедер турган.

Сентябрьда ужар-хеме хондурар шөлдерни белеткээн, ниити эвилелдиң баштайгы агаар оруун бүрүн почта чүүгү-биле Москвадан Иркутскиге чедир 4500 км хире оруккa ажыыдар деп шиитпирлэн.

Сентябрь 19-та дүнеңиниң үш шакта ужар-хеме Москвадан үнүпкен. Аңаа орус болгаш даштыкы почтаның 100 кг ажыг чүгүн чүдүргеен. Ужар-хеме Казаныға, Свердловскиге, Курганга, Омскиге, Новосибирскиге болгаш Красноярскиге ара хонуп четкен. 50 шак болганда Иркутскиге чеде берген. Ол ужар-хеме дүргеен чоруур демир орукту ийи хонук мурнаан».

Н. Хоменко ооң ыныг мынча деп бижээн:

«Бо агаар оруу Эвилелге кажыардаа ажок улуг политиктиг болгаш экономиктиг ужур-дузалыг. ССРЭ агаар агрыыжылгалыг чурт аңар чыдар, ол делегейиңе ужар чүүл ареызыңче үнер.

Техника хөгжүлдезин хожудаңгайдаа болза, чыл дургузунда агаар шугумун тургускан бис, ол ажыыды даштыкылар үш чыл иштинде кылыр деп турган болгай.

Москва—Иркутск агаар-почта шугуму болза узуунунуң талазы-биле делегейге ийи дугаар орук болуур».

Шак-ла ыныг турган. Ынчан ужар-хемелер дыка-ла бодуңн турган. Европадан Азияже чедирген **ТУС-ЛБ** борбак килограмм чүүк дээрге делегейге эң солун бодуунгүн болуп турганы ол-дур.

Ужудуп чоруур үени айтыы турар самбырада **алды шак** деп каан гур. Ынчалар эштештир олурун, таакпызын өөнүре берди. Самолёт кудулап эгелээн ол.

— Ленинград!— деп, ынчалыарга баразын болуп чоруур ажыылдакчы кыс чарлады.

Ам орууну моон уламчылаар мен. Неваның эриинден дүргеен кыыльштыр ТУ меня Оожум далайның эриинге чедире бээр. Амдыысында хоорай көөр апаар...

Орду кудумчуузунда эрги бажын. Ооң мурнунда алдын үжүктер-биле «ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының азий улустар институту» деп бижин кааз мындыг. Маны ыаш чадалыг. Карадгы коридорлуг. Номнар-ла эңдерик...

Азияның улустары... Мен ырак Тываны сактып келдим. Хаңас шудукчу болгаш эртемдеп Николай Георгиевич Доможаков Кызылдың аалчылар бажыңындан телефон долгады.

— Грач дораан чедип келир —деп, ол меңээ дыңнатты.

Ол чеди минут болганда аваа эвес таңмалыг машинага олурган мен. Төгерик иштинде те болза СССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Саяны-Тыва археологтуг экспедициязының демдээ-дир. Оон начальниги Александр Данилович Грач мээң чаныма олурду.

Бир неделя хире болганда мен Чаа-Хөлге ол экспедициянуң турлаанга берген мен. Менің «Багыр» деп аттыг катер-биле Улуг-Хемни кежирип, археологтарны турлаанга чедиргеи. Изиг таалрда маңгыныар арызында «кудумчуларны». Сагалыңы болгаш Чаа-Хөлдүң казыыныкыларының ады-биле адаглаан.

Экспедициянуң чурукчуларының бирээзи Славка мээң боргүмге төгерик иштинде те чураан демдекти чуруп кагды. Ол болза мээң Тывага база катап чеде бээрминиң бир демдээ ол болган чүве...

Дараазыында хүн Балтикадан Оожум далайже үнүпкен мен. 1956 чылда Сибириге чораан немец журналист Карл Герстнер «ТУ-104» самолёттуу адаарга-биле көрген. Ынчан Внуково аэропортунга кара чаңгыс ындыг самолёт ол турган. «Дараазында неделядан эгелеп бо самолёт Москва — Иркутск аразынга ужар дээр-дир. Бис бир ай бурунгаар чедип келген-дир бис, олурар чүвени» деп ол хомудан чугаалаан.

Бистиң адаавыста демир орук шугуму костүп чор. Демир орук Москвадан Владивосток чедир алды хонук чоруур. А бис Ленинградтан **ОН БЕШ** шак ужуттувус. Адаавыста Владивосток бо тур!

Экии, Владивосток! Экии, Оожум далай!

Аңаа үр болбадым. Оон ыныг Киевче үнүпкен мен чараш-ла хоорай! **ОН ТӨС** шак ужуттум. Маңаа мен бодумнуң Новосибирск чурттуум, ужар чүүлүүн генерал-полковниги, Совет Эвилелиниң үш дапкыр Маадыры Александр Иванович Покрышкинге ужурашттым...

АЛДЫ... ОН БЕШ... ОН ТӨС... Амдаа **ОН ШАК** бар. Ол үениң дургузунда мен чаңа берип болур мен. Кылагар чалгынныга база-ла олуруптум. Он шак үр эвес үе. Адаамда бо Толмачево костүп келди...

БЕЖЕН ШАК ужудуушкун. Төөрби беш муң километр.

...Толмачево портунун шөлүнде «Ил-62» самолёт тур. Бо күзүн ол ужудун эгелээр. Бо күзүн ооң ыныг үзүен дүргеен ужудаар ТУ самолёттарны шиитеп эгелээр дээр-дир. Ынчан Москвага чедир дөрт шак чартык ужудар бис.

Ындыг дүргеен хөлге-биле бежен шак иштинде та каяа чедип болур! Ам безин чуртту үш кежилгеш келдир-дир!

Новосибирск хоорай.

Новосибирск — Кузнецк тудуг. Свердловск — Магнитогорск».

Бо дыңнадыг ам үеде ыныы-даа кайгаттап, ынчаза-даа ол үеде совет ужар үүүл үш-ле чыдыың дургузунда кайы хире сайзыай бергени моон тодаргай-дыр.

Ол хүннерден бээр үжен шаа чыл эрткен. Ам агаар флоду демир орукбиле деп-хаяң болу берген. Н. Хоменконуң репортажын номчаан, мен бодумга ыыдыг айтыыларны салдым: **БЕЖЕН ШАК** дургузунда ам үеде каяа-каяа чедип болуруг? Баштайгы ужудуушкун-биле дөнмөзгре ол-ла **БЕЖЕН ШАКТЫҢ** дургузунда ам кайы хире ырак орукту эртип болуруг?

Шеңеп көөр бе?

Ону аваа-даа санап болур. Бежен шактың дургузунда баары-кээрбиле катай Новосибирскиден Москвага чедир бен катап чоруп болур. Ынчаарга самолёттуң эптиин кончаар. Амгы самолёт чүс килограмм хамаанчок, 60 тонна чедир чүүктү уупар «ИЛ-18»-тер бар болгай. Оон чалгынының узуну 37,4 метр, бодуунуң узуну 35,9 метр, а бедии 10,2 метр. Ол-даа болза эң улуг самолёт эвес-ле болгай.

БЕЖЕН ШАК дургузунда каяа чедип болурун көрүкчээн, Новосибирскиниң Толмачево аэропортунче хаптым.

— Ужудуушкунну Хамааты ужар түүлдүң Барыын Сибирь эргелениң ужудукчулары чорудун турр... Самолёт ужуп үнүп база хонуп турар үезинде кылаштажып, таакпылап болбас. Ол үеде самолёттуң мурнунда самбыра чыгып чоруур. Сандайларны эптештир таарыштырып алыр черн шеңеөнериниң адаанда. Ийинде таакпы хулу кактаар чер бар.

Ужудуп чоруур үени айтыы турар самбырада **алды шак** деп каан гур. Ынчалар эштештир олурун, таакпызын өөнүре берди. Самолёт кудулап эгелээн ол.

— Ленинград!— деп, ынчалыарга баразын болуп чоруур ажыылдакчы кыс чарлады.

Ам орууну моон уламчылаар мен. Неваның эриинден дүргеен кыыльштыр ТУ меня Оожум далайның эриинге чедире бээр. Амдыысында хоорай көөр апаар...

Орду кудумчуузунда эрги бажын. Ооң мурнунда алдын үжүктер-биле «ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының азий улустар институту» деп бижин кааз мындыг. Маны ыаш чадалыг. Карадгы коридорлуг. Номнар-ла эңдерик...

Азияның улустары... Мен ырак Тываны сактып келдим. Хаңас шудукчу болгаш эртемдеп Николай Георгиевич Доможаков Кызылдың аалчылар бажыңындан телефон долгады.

— Грач дораан чедип келир —деп, ол меңээ дыңнатты.

Ол чеди минут болганда аваа эвес таңмалыг машинага олурган мен. Төгерик иштинде те болза СССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Саяны-Тыва археологтуг экспедициязының демдээ-дир. Оон начальниги Александр Данилович Грач мээң чаныма олурду.

Бир неделя хире болганда мен Чаа-Хөлге ол экспедициянуң турлаанга берген мен. Менің «Багыр» деп аттыг катер-биле Улуг-Хемни кежирип, археологтарны турлаанга чедиргеи. Изиг таалрда маңгыныар арызында «кудумчуларны». Сагалыңы болгаш Чаа-Хөлдүң казыыныкыларының ады-биле адаглаан.

Экспедициянуң чурукчуларының бирээзи Славка мээң боргүмге төгерик иштинде те чураан демдекти чуруп кагды. Ол болза мээң Тывага база катап чеде бээрминиң бир демдээ ол болган чүве...

Дараазыында хүн Балтикадан Оожум далайже үнүпкен мен. 1956 чылда Сибириге чораан немец журналист Карл Герстнер «ТУ-104» самолёттуу адаарга-биле көрген. Ынчан Внуково аэропортунга кара чаңгыс ындыг самолёт ол турган. «Дараазында неделядан эгелеп бо самолёт Москва — Иркутск аразынга ужар дээр-дир. Бис бир ай бурунгаар чедип келген-дир бис, олурар чүвени» деп ол хомудан чугаалаан.

Бистиң адаавыста демир орук шугуму костүп чор. Демир орук Москвадан Владивосток чедир алды хонук чоруур. А бис Ленинградтан **ОН БЕШ** шак ужуттувус. Адаавыста Владивосток бо тур!

Экии, Владивосток! Экии, Оожум далай!

Аңаа үр болбадым. Оон ыныг Киевче үнүпкен мен чараш-ла хоорай! **ОН ТӨС** шак ужуттум. Маңаа мен бодумнуң Новосибирск чурттуум, ужар чүүлүүн генерал-полковниги, Совет Эвилелиниң үш дапкыр Маадыры Александр Иванович Покрышкинге ужурашттым...

АЛДЫ... ОН БЕШ... ОН ТӨС... Амдаа **ОН ШАК** бар. Ол үениң дургузунда мен чаңа берип болур мен. Кылагар чалгынныга база-ла олуруптум. Он шак үр эвес үе. Адаамда бо Толмачево костүп келди...

БЕЖЕН ШАК ужудуушкун. Төөрби беш муң километр.

...Толмачево портунун шөлүнде «ИЛ-62» самолёт тур. Бо күзүн ол ужудун эгелээр. Бо күзүн ооң ыныг үзүен дүргеен ужудаар ТУ самолёттарны шиитеп эгелээр дээр-дир. Ынчан Москвага чедир дөрт шак чартык ужудар бис.

Ындыг дүргеен хөлге-биле бежен шак иштинде та каяа чедип болуг! Ам безин чуртту үш кежилгеш келдир-дир!

Новосибирск хоорай.

КИНО

АВГУСТ 13-ТЕ.

«НАЙЫРАЛ»: «Мультипликация 10, «Фантомас» 12, 2, 4, 5.55, 7.50, 9.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыыны 9.30, «Кавказская пленница» 11, 1, 3, 5, 7, 9 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Золушка» 11, 1, 3, «Гений «Дзюдо» (1, 2 сериялары) 5, 8 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Аңнар таажкыр оран», «Опасные партнеры» 9.40, 11.30, «Ийи чыл иштинде тамы кырыңга» 1.30, 3.30, «Дириг кара» 5.30, 7.30, 9.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Арепаже орук» 11, «Сыновья большой медведицы» 1, 3, 7, «Испорченная девчонка» 9 шактарда.

АВГУСТ 14-ТЕ.

«НАЙЫРАЛ»: «Халас барган уе дугайында тоол» 10, «Олеко Дундич» 12, 2, «Авантюристиг үүгедиглери» 4, 5.45, 7.30, 9.45 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Кавказская пленница» 11.30, 1.30, 3.30, 7.30, «Нежность» 5.30, 9.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мээң оглум» 1, «Дириг кара» 3, 7, 9 шактарда.

КӨӨРҮНЧЕ ЧАЛАП ТУР

БӨГҮН НОГААН ТЕАТРГА КУНГУРТУГ СУУРНУҢ Культура бажыңының КОНЦЕРТИ БОЛУР. Кежээкиниң 7 шакта эгелээр. Касса хүндүскүнүң 12 шактан эгелеп ажылдаар.

АВГУСТ 14-те бригада хүндүс Улуг-Хемниң Арыг-Бажы, кежээ—Чодураа суурларына көргүзүг кылыр.

АВГУСТ 15-те хүндүс Арыскан, кежээ—Ак-Дуруг суурларга баар.

АВГУСТ 16-да хүндүс Чаа-Хөлге, а кежээ—Шагаан-Арыга көргүзүглер кылыр.

1967—1968 ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛДАРЫНДА ССРЭ-НИҢ ХӨЙНИИТИНИҢ КОРУМ-ЧУРУМ КАМГАЛАЛЫНЫҢ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ ШКОЛАЛАРЫНГА КУРСАНТЫЛАР ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУРАР. Ол школалар ортумак юрист эртемниг кадрларны белеткен турар. Аңаа Совет Армияга албан эрттирген, кадыы шериг албаны эрттиреринге таажкыр турар, ортумак болгаш сес класс эртемниг, 30 хар чедир, эр кижилерни хүлээп алыр.

Школаларга кирер кижилер орус дыл болгаш литературага сочинение болгаш аас-биле, ССРЭ төөгүзүнге аас-биле шыггадыр.

Киреряя кузээнинг Кызыл хоорайда Тыва АССР-ниң Хөй-иниитиниг корум-чурум камгалалының министерствозунуң кадрлар кылдыгының кээп, шериг биледиг, ортумак болгаш сес класс доскаанының дугайында документизин, сөелгү ажылдан турган черинден характеристиканы, 3×4 см хемчеңелдиг ийи фото-чурукту көргүспүшаан, эмчи комиссиялын эртер ужурлуг.

Билдириишкиннерни август 25-ке чедир хүлээп алыр.

Барыын-Хемчик районуң Ак кедээ Советиниң күүскому июль айда ийи штамба таңма чидирген, мынчага тывылбааны-биле Барыын-Хемчик район Советиниң күүскому күш чок болдуруп тур.

ЦИРК-ШАПИТО
(«СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 5 ЧЫЛЫ» СТАДИОНГА)
РСФСР-ниң алдарлыг артизи, Тыва АССР-ниң улустуң артизи
В. ОСКАЛ-ООЛДУҢ
болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи
К. ХЕНЗИГ-ООЛДУҢ
киржилгези болгаш удуртулгазы-биле тыва артистер,
А. АЛЕКСАНДРОВТУҢ
удуртулгазы-биле чадаг-тергечилер көргүзүү болгаш өске-даа солун программаларны силерге бараалгадып турар.
Бөгүн үш көргүзүг болур. 12 шак, 15 шак болгаш 19 шак 30 минута турда эгелээр.
Даарта циркти байырлыг хагдыныышкыны. Эгелээри 18 шакта.
Көөр циркти дирекциязы.

редакцияның адреси:
Кызыл. Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийки амыдырал кидизиниң 23-54, агитация болгаш пропаганда кидизиниң 37-13, кедээ ажыл-агый кидизиниң 21-47, улетпүр кидизиниң 22-64, чагаа, ажылчын болгаш кедээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал кидизиниңе 21-27, иштики информация кидизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун неделя барганда 32-75 телефонче долгаар.
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң чанында Парлаага эргелениң типографиязы. (Кызыл Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 1.).
Солун неделя алды катап үнер
ТС—00564.